

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Інститут Навчально- науковий Інститут Економіки і Управління
Кафедра Економіки і права
Освітній ступінь Бакалавр
Спеціальність 051 «Економіка»
Спеціалізація « Економіка підприємств»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки і права

Заїнчковський А.О.

“ ____ ” _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Лепесі Валентині Вікторівні

1. Тема проекту (роботи) Оцінка та підвищення рівня економічної безпеки підприємств

керівник роботи Ємцева Г.Ф.,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «31» січня 2022 року № 80-КС

2.Строк подання студентом роботи 01.06.2022 р.

3.Вихідні дані до роботи законодавчі та нормативні акти України монографії, посібники , підручники , наукові статті відповідно до обраної теми фінансова та статистична звітність за 2018-2020 роки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» , мережа Інтернет

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки підприємства
Методологія оцінювання економічної безпеки підприємства хлібопродуктів на прикладі ТОВ «Торговий дім «Київхліб» Напрямки підвищення ефективності економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

5. Перелік графічного матеріалу

Ієрархія економічних загроз підприємства. Систематизація методів економічної безпеки підприємства. Питома вага власників підприємств хлібопродуктів за потужностями. Показники фінансової стійкості ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Показники рентабельності діяльності ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 31.01.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів роботи	Примітка
	Вибір теми кваліфікаційної роботи	18.01.2022	
	Розроблення та затвердження плану керівником	07.02.2022	
	Написання розділу 1	10.03.2022	
	Робота над розділом 2	10.04.2022	
	Підготовка розділу 3	08.05.2022	
	Підготовка висновків до роботи та подання його керівнику	19.05.2022	
	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	26.05.2022	
	Остаточне оформлення роботи .	05.06.2022	
	Формування висновків і пропозицій , проекту доповіді , презентації.	06.06.2022	
	Погодження з керівником кваліфікаційної роботи .	08.06.2022	
	Попередній захист кваліфікаційної роботи	09.06.2022	
	Проходження перевірки на антиплагіат	10.06.2022	
	Подання завершальної роботи на розгляд завідувача кафедри	01.06.2022	
	Отримання зовнішньої рецензії, оформлення необхідних документів для захисту	06.06.2022	
	Захист кваліфікаційної роботи	16.06.2022	

Студент _____

(підпис)

Лепеха В.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) _____

(підпис)

Ємцева Г.Ф.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

У кваліфікаційній роботі розглянуто і узагальнено існуючі теоретико-методичні засади оцінки та підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси оцінки рівня економічної безпеки та підвищення її ефективності на підприємстві хлібопродуктів.

Метою роботи є розроблення теоретичних і практичних положень щодо оцінки та підвищення ефективності економічної безпеки підприємства.

Обґрунтовано концептуальні засади управління економічною безпекою підприємств з урахуванням змін зовнішнього та внутрішнього середовища на засадах комплексного використання інструментів ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Проведено аналіз за напрямками: розмір ринку та темпи його зростання; чисельність підприємств в галузі; завантаженість потужностей; характеристика продукції; прибутковість галузі та її привабливість, – встановлено, що існує низка тенденцій на світовому ринку зерна, які сприяють збільшенню його виробництва і як наслідок – збільшенню ринку послуг хлібоприймальних підприємств.

Випускна робота викладена на 99 сторінках (без урахування додатків), містить 12 таблиці, 15 рисунки.

Ключові слова: ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ПІДПРИЄМСТВО, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, ХЛІБОПРОДУКТИ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, СТРАТЕГІЯ.

ANNOTATION

In the qualification work the existing theoretical and methodical bases of an estimation and increase of a level of economic safety of the enterprise are considered and generalized.

The object of the study is the process of assessing the level of economic security and improving its efficiency in the bakery.

The aim of the work is to develop theoretical and practical provisions for assessing and improving the efficiency of economic security of the enterprise.

The conceptual principles of economic security management of enterprises taking into account changes in the external and internal environment on the basis of integrated use of tools of Kyivkhliv Trading House LLC are substantiated. The analysis is carried out in the following directions: market size and growth rates; number of enterprises in the industry; capacity utilization; product characteristics; profitability of the industry and its attractiveness - it is established that there are a number of trends in the world grain market, which increase its production and, consequently, increase the market of services of grain-receiving enterprises.

The final work is presented on 99 pages (excluding appendices), contains 12 tables, 15 figures.

Key words: ECONOMIC SECURITY, ENTERPRISE, PROFITABILITY, BREAD PRODUCTS, EFFICIENCY, STRATEGY.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	- 2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	- 6
1.1. Суть та розвиток поняття економічної безпеки підприємства.....	- 6
1.2. Методи оцінювання економічної безпеки підприємства: переваги та недоліки	- 21
Висновки до розділу 1.....	- 40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ХЛІБОПРОДУКТІВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ТОРГОВИЙ ДІМ «КИЇВХЛІБ»	- 42
2.1. Формування системи загроз економічній безпеці підприємств хлібопродуктів на підставі стратегічного аналізу	- 42
2.2. Аналіз фінансової стану підприємства як метод оцінки його економічної безпеки	- 57
2.3. Оцінка ефективності економічної безпеки підприємства.....	- 63
Висновки до розділу 2.....	- 66
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТОРГОВИЙ ДІМ «КИЇВХЛІБ»	- 69
3.1. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами підприємства як способу забезпечення фінансової рінноваги.....	- 69
3.2. Формування стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»	- 79
Висновки до розділу 3.....	- 87
ВИСНОВКИ.....	- 90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	- 94
ДОДАТКИ.....	- 100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному стані національної економіки підсилюється роль підприємств хлібопродуктів як важливих суб'єктів зернового ринку України. Низка загроз, що впливають на їх діяльність, а саме: залежність від врожаю зерна, підсилення конкуренції через привабливість галузі та низькі бар'єри входження в неї, зниження рентабельності та якості послуг внаслідок невідповідності й застарілості основних фондів, послаблення конкурентних позицій у зв'язку з відсутністю якісної інформації щодо кон'юнктури ринку та конкурентів, зниження адаптаційних можливостей як слідство недосконалості процесу управління, – обумовлюють необхідність змін стратегії розвитку бізнесу і, в першу чергу, акцентування уваги на формуванні стратегії економічної безпеки.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Значний вклад у розвиток стратегічного управління внесли закордонні та вітчизняні вчені: І. Ансофф, Р.М. Грант, В.С. Катькало, М. Портер, О.С. Редькін, А.А. Садеков, І.В. Смолін, А.А. Томпсон й А.Дж. Стрікленд, З.Є. Шершньова. Проте розроблені теоретико-методичні засади не дозволяють реалізувати у повній мірі комплексне стратегічне управління, яке б включало підсистему функціональної стратегії економічної безпеки. Безпосередньо вирішення питань економічної безпеки підприємства розглядається багатьма авторами, зокрема, значна увага приділяється визначенню її сутності та складових в роботах Л.І. Донець, М.А. Коваленко, В.П. Мартинюка, С.Ф. Покропивного, Н.Ю. Подольчака. Підходи, запропоновані С.Н. Ільяшенко, А.В. Козаченко, В.М. Кузьомко, І.О. Кузнецовою, В.В. Лук'яновою, І.П. Отенко, Т.В. Сак надають можливість оцінювати як загальний рівень економічної безпеки підприємства, так і діагностувати стан її підсистем. Т.С. Клебанова, В.М. Геєць, М.О. Кизим вивчають економічну безпеку підприємства за допомогою моделювання. Проте невирішеним залишається питання процесу формування

стратегії економічної безпеки підприємства. Окремі аспекти стосовно послідовності її складання висвітлено в роботах Л.Г. Ліпич, О.О. Мельник, О.І. Олійничук, О.В. Скорук.

Незважаючи на вагомі надбання науковців, питання формування стратегії економічної безпеки хлібоприймальних підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності, яка б сприяла використанню його потенціалу та захисту від загроз, що притаманні ринку відповідних послуг, не отримали достатнього розвитку. Об'єктивна необхідність подальшого розвитку теоретико-методичних засад формування стратегії економічної безпеки підприємства хлібопродуктів як засобу підвищення ефективності його управління, обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи й визначили мету та завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розроблення теоретичних і практичних положень щодо оцінки та підвищення ефективності економічної безпеки підприємства.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано і вирішено такі завдання:

- узагальнити наукові точки зору щодо сутності поняття «економічна безпека підприємства», систематизувати класифікаційні ознаки загроз економічній безпеці;
- дослідити методи оцінювання економічної безпеки підприємства та визначити методичні основи формування системи стратегічних загроз економічній безпеці;
- визначити тенденції розвитку ринку послуг підприємств хлібопродуктів для обґрунтування складу стратегічних загроз економічній безпеці підприємства;
- зробити фінансовий аналіз діяльності підприємства з метою оцінки його економічної безпеки;
- сформувати індикатори потенціалу економічної безпеки підприємства хлібопродуктів;

– запропонувати технологію розробки стратегії економічної безпеки підприємства з метою підвищення її ефективності.

Об’єктом дослідження є процеси оцінки рівня економічної безпеки та підвищення її ефективності на підприємствах хлібопродуктів.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні положення, методи та моделі оцінки рівня економічної безпеки та підвищення її ефективності.

Методи дослідження. Теоретичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної науки, праці вчених з питань стратегічного управління та економічної безпеки підприємства. Для досягнення поставленої в роботі цілі було використано такі методи дослідження: аналізу та синтезу – для дослідження суті та структури процесу формування стратегії економічної безпеки; абстрактно-логічний – для розкриття змісту й уточнення наукових понять з питань стратегії економічної безпеки підприємства; статистико-економічний аналіз – для вивчення, порівняння і наочного відображення емпіричних даних з досліджуваних питань, для аналізу динаміки основних показників діяльності підприємств хлібопродуктів; послідовної комбінації з використанням коефіцієнтів фінансового аналізу для оцінки економічної безпеки підприємства з метою підвищення її ефективності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані науково-практичні розробки можуть бути використані для вирішення проблем стратегічного управління економічною безпекою підприємства хлібопродуктів. Розроблені практичні рекомендації є універсальними та можуть використовуватись в управлінні як лінійними так і портовими елеваторами. Практичне впровадження результатів дослідження сприяє об’єктивному врахуванню загроз стратегічній економічній безпеці підприємства та зменшенню негативних наслідків їх прояву.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 108

сторінки, 15 рисунків, 12 таблиця, список використаних джерел – 64
посилання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Суть та розвиток економічної безпеки підприємства

Вперше поняття «економічна безпека» по відношенню до збільшення проблем ресурсного обмеження вжили на Заході, під час розпаду колоніальної системи що призвело до збоїв в звичних стосунках між промисловими споживачами і постачальниками ресурсів. В 1934 р. президент США Ф. Рузвельт скористався терміном «економічна безпека» під час аналізу внутрішніх проблем країни.

Поняття «економічна безпека підприємства» пережило чимало переосмислень в економічній теорії у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які визначають процеси управління. У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека підприємства» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в надійній захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

Розвиток поняття «економічна безпека підприємства» пройшов шість етапів розвитку.

I етап. На початках під цим поняттям розумілось створення умов для збереження комерційної таємниці підприємства, його інтелектуальної власності та загалом інформації як найціннішого товару. Він тривав з 1991 по 1997 рік. У той час існувала думка про виникнення загроз економічній

безпеці підприємства з боку працівників підприємства, котрі могли розголосити комерційні таємниці підприємства.

II етап розгляду поняття «економічна безпека підприємства» характеризується розглядом ймовірних негативних впливів зовнішнього оточення на його функціонування. Першочерговим генератором небезпек функціонуванню підприємства в цей час виступає держава, котра налагоджує практично всі площини його функціонування в різноманітних формах.

III етап розвитку поняття «економічна безпека підприємства» продовжувався з 1999 р. до 2001 р. На цьому етапі розгляд економічної безпеки підприємства відбувався з позиції окремих аспектів його господарської діяльності. Вважалося, що залежно від визначеного виду діяльності виникають й певні загрози.

Паралельно із третім етапом в 1999 році розпочався розвиток й четвертого етапу, який продовжувався до 2002 року. Основною прикметою цього етапу стало виокремлення функціональних складових економічної безпеки підприємства, тоді як небезпеки розподіляються на зовнішні й внутрішні, в залежності від кожної складової.

П'ятий етап розпочався у 2002 р. і продовжувався до 2005 р. На той час економічна безпека підприємства прирівнюється до ефективної її діяльності у стані ризику, а саму загрозу продукують негативні впливи й виклики з боку зовнішнього оточення. На цьому етапі не розглядалися можливості розвитку підприємства, й саме поняття «економічна безпека підприємства» уподібнюється поняттю «адаптація».

Шостий, останній етап розвитку досліджуваного поняття розпочався в 2005 році й продовжується до сьогодні. На даному етапі економічна безпека підприємства розглядається залежно від галузевої належності підприємства, а погрози економічній безпеці підприємства аналізуються як зі сторони зовнішнього, так й внутрішнього оточення діяльності підприємства.

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях,

починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. У першому наближенні можна стверджувати, що економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям. Очевидно, що з метою ідентифікації її доцільно розглядати як сукупність елементів. Вивчення наукових джерел дозволяє стверджувати, що найпоширенішим є виокремлення таких елементів [3, 25, 37]:

- фінансова - забезпечує збалансованість й якість сукупності фінансових інструментів, технологій та послуг, якими послуговується підприємство; спроможність фінансової системи підприємства вбезпечувати здійснення своїх фінансових інтересів, місії та завдань достатніми розмірами фінансових ресурсів;

- кадрова - забезпечує вияв, знешкодження, профілактику, відвернення і попередження небезпек, загроз та ризиків, котрі скеровані на працівників та їх інтелектуальний потенціал, й ті, котрі йдуть просто від нього, що може проявитися а системі управління персоналом та в кадровій політиці підприємства;

- техніко-технологічна - надає можливість ступеням використовуваних на певному підприємстві технологій бути тотожними найкращим світовим аналогам;

- політико-правова - забезпечує суворе дотримання підприємством та всіма його працівниками всіх площин діючого законодавства задля оптимізації затрат корпоративних ресурсів при досягненні даних цілей при активній роботі належних служб підприємства, при сприятливій зміні його зовнішнього політико-правового оточення;

– екологічна - надає можливість оптимізувати фінансові затрати підприємства так, щоби при мінімальних затратах на дотримання екологічних норм в технологічних процесах на підприємстві та продукції, яким виробляється, зменшувати збитки від адміністративних санкцій за забруднення оточуючого середовища;

– інформаційна - утворює сукупність функціональних обов'язків в інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності підприємства, надає можливість оцінювати наслідки прогнозування негативного впливу на інформаційну безпеку підприємства, виконувати аналіз поточного ступеня забезпеченості інформаційної складової економічної безпеки підприємства, обчислення ефективності вжитих заходів стосовно відвертання втрат від негативного впливу на інформаційну безпеку підприємства, знаходження прогалин в діяльності по забезпеченню інформаційної складової, надання рекомендацій та пропонування комплексу заходів з поліпшення функціонування інформаційно-аналітичної служби підприємства та розробка планової карти обчислення ефективності вжитих заходів, які надаються плановим підрозділам підприємства для розробки планів роботи відповідних служб підприємства;

– силова - вбезпечує фізичну безпеку працівників підприємства, насамперед представників управління підприємством; зберігання майна підприємства від негативного впливу, що загрожує втратою майна або зменшенням його цінності; силові напрямки інформаційної безпеки підприємства; підтримка зовнішнього середовища бізнесу.

Деякі автори крім перелічених виокремлюють ще інтелектуальну безпеку [7; 25], інноваційну [33; 38], інтерфейсну [57], ринкову [25; 57], соціальну [62], управлінську [57].

Кожний із згаданих елементів характеризується власним змістом, набором індикаторів та способом забезпечення. Хоча і є присутність незначних розбіжностей, в цілому, автори схиляються до вищенаведеного переліку елементів економічної безпеки підприємства, який сформовано на

підставі ресурсно-функціонального підходу.

Головна мета економічної безпеки – утворення потрібних умов мінімально можливого рівня ефективної діяльності підприємства. Досягнути цього можливо при забезпеченні оптимально раціонального й ефективного використання усіх існуючих на підприємстві видів ресурсів, збереження комерційної таємниці, забезпечення фінансової самостійності, стійкості й платоспроможності, наявності гарантій охорони персоналу підприємства, власного майна, інформації тощо.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності НДДКР;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства (організації);
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [37].

На нашу думку, економічна безпека в кінцевому разі є захистом від загроз. Їх своєчасне виявлення та формування заходів щодо запобігання є основою забезпечення економічної безпеки підприємства. Зважаючи на це, для подальшої ідентифікації її рівня, доречним є визначення переліку загроз відповідно до їх класифікації.

Поняття загрози економічній безпеці на рівні підприємства в науковій

літературі визначено недостатньо точно. Етимологічно загрозу визначають через небезпеку: у словнику С.І. Ожегова вона характеризується як «можлива небезпека». Загрозу економічній безпеці підприємства трактують як сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, які створюють небезпеку для реалізації його інтересів в економічній сфері [59]. Також загрозу визначають як будь-який конфлікт цілей функціонування і розвитку підприємства із зовнішнім або внутрішнім середовищем, а якщо цілі співпадають – як розбіжність шляхів їх досягнення, та як сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку його життєво важливим інтересам [58].

Ми будемо виходити з того, що поняття «економічна безпека підприємства» є родовим стосовно «загроза економічної безпеки». Джерелом виникнення загроз економічній безпеці підприємства є чинники, що здійснюють свій вплив на стан безпеки. На підставі цього з використанням методу узагальнення загрозу економічній безпеці підприємства нами визначено як: потенційна або сформована сукупність факторів, які створюють небезпеку його стабільному існуванню та невиконанню його цілей діяльності.

Науковці класифікують загрози підприємства за низкою ознак.

За ступенем імовірності настання в [3, 51, 58] пропонується виділяти:

- невірогідні загрози – відсоток можливості їх настання практично дорівнює нулю;
- маловірогідні – можливість настання їх також дуже низька;
- вірогідні – реально загрозливі для підприємства;
- цілком вірогідні – їх настання практично неминуче.

За цією ж ознакою низка авторів виокремлюють меншу кількість класів – реальні та малоімовірні [30], що на наш погляд, є більш доцільним, оскільки є труднощі з оцінкою вірогідності, які пов'язані із розробкою шкал оцінювання для значної кількості факторів загроз.

М.В. Фоміна за можливістю виявлення, а В.А. Гадишев [9] за ступенем очевидності пропонують загрози розділити на явні та приховані. Останні

можуть проявитися раптово, тому захист від них потребує прийняття термінових рішень, додаткових зусиль і коштів. Аналогічними є виокремлення за ознакою прогнозованості прогнозованих та непрогнозованих загроз [22] та за ознакою вірогідності реалізації: реальні загрози – можуть здійснюватися у будь-який момент та потенційні – у випадку формування певних умов.

Васильців Т.Г. та М.Б. Пасічник за тривалістю впливу на функціонування підприємства загрози поділяють на [6]:

- довготермінові – наслідки протягом 3-5 років;
- середньо термінові – наслідки протягом 1-3 років;
- короткострокові – наслідки менше року.

Низка дослідників вважають за доцільне залежно від можливості запобігання виділяти загрози форсмажорні і передбачувані [51; 62].

Перші відрізняються непереборністю впливу (катастрофи, надзвичайні лиха, які змушують вирішувати і діяти всупереч наміру). Другим можна запобігти превентивними заходами. Близькою є запропонована О.В. Орлик класифікація загроз економічній безпеці за характером прояву на закономірну та випадкову. Автор вважає, що закономірні загрози носять стійкий, повторюваний характер та зумовлені об'єктивними умовами існування. Відповідно випадкові відбуваються зненацька.

На наш погляд, ці дві класифікації не є коректними. Оскільки під загрозою розуміють наявні чи потенційно можливі чинники, що створюють небезпеку для стабільного існування підприємства, то загрози не можуть бути форсмажорними або випадковими. Такий характер мають лише втрати внаслідок випадкових причин.

Більш правомірною щодо повторюваності загроз ми вважаємо запропоновану Т.Г. Васильцевим та М.Б. Пасічник класифікацію за систематичністю прояву [6]:

- систематичні загрози – існують постійно (чи досить тривалий час) і завжди справляють свій вплив на діяльність підприємства. Вони мають

систематичний характер прояву та пов'язані з відповідними процесами у ринковій економіці;

- несистематичні – справляють свій вплив на діяльність підприємства стохастично або з визначеним періодом виникнення. До таких загроз науковець відносить: сезонні коливання попиту на продукцію, загрози стихійних лих, тимчасовий розрив відносин з постачальником або підрядником, нестабільність роботи дилерської мережі й т. ін.

Залежно від величини втрат або шкоди, до яких може призвести дія деструктивного чинника, загрози ділять на [6; 51; 58]:

- несуттєві – не впливають на ринковий стан компаній;
- істотні – призводять до втрати значної частини матеріальних і фінансових ресурсів;
- значні – призводять до втрати конкурентних переваг, можливе банкрутство;
- катастрофічні – є причиною неможливості продовження господарської діяльності, неминучого банкрутства.

З.В. Якубович виділяє за ознакою людської діяльності об'єктивні та суб'єктивні загрози. Перші формуються незалежно від цілеспрямованої діяльності суб'єкта. До них відносять політичну та економічну нестабільність держави, непередбачувані зміни у законодавстві, які не залежать від діяльності конкретного підприємства чи його працівників. Суб'єктивні загрози спричинені неефективною роботою підрозділів підприємства, його керівництва або окремих працівників і відповідно можуть мати прояви у низькій конкурентоспроможності, нестійкості фінансового стану підприємства тощо.

Близькою є класифікація за ступенем керованості відповідно на керовані та некеровані загрози [6]. На керовані загрози з метою зменшення їх наслідків може здійснювати прямий вплив керівництво підприємства. Некеровані загрози не підлягають впливу. Автори вважають, що ця класифікація загроз «відображає можливість локалізації менеджментом

підприємства їхніх наслідків» [6].

Тобто, в кінцевому разі мова йде про зовнішнє та внутрішнє середовище організації. Тому, на наш погляд, більш істотно цю ознаку класифікації відбиває назва «за суб'єктами» або «за джерелом виникнення» і відповідно розподіл загроз на зовнішні та внутрішні. Доречи, ця класифікація є найбільш розповсюдженою. З. Якубович підкреслює, що носіями зовнішніх загроз є: «постачальники, покупці, підприємства-конкуренти, банки, держава через законодавчі, виконавчі та судові органи влади, рейдерські структури». Внутрішні загрози науковці розглядають як такі що зумовлені внутрішніми процесами на підприємстві, зокрема пов'язаними із залученням ресурсів, виробництвом та реалізацією продукції. Їх пов'язують із незадовільною роботою підрозділів підприємства, у тому числі і служби безпеки підприємства. Тобто внутрішні пов'язують із господарською діяльністю підприємства. Зовнішніми вважаються такі. Що виникають за межами підприємства.

Ми вважаємо, що розповсюджена класифікація економічних загроз підприємства за ознакою «сфери діяльності підприємства» також є ієрархічним рівнем внутрішніх загроз. Її витоками є структурно-функціональний підхід до розуміння «економічної безпеки підприємства». Відповідно класифікація охоплює всі структурні елементи економічної безпеки та дозволяє зосередити увагу на ретельному вивченні специфічних особливостей процесів, що відбуваються в окремо взятій сфері діяльності підприємства й можливості розроблення спеціальних управлінських рекомендацій. До неї включають загрози [6; 62]: фінансові; виробничі; кадрові; інформаційні; техніко-технологічні.

П.А. Колпаков запропонував розділити наведені вище загрози на два класи за об'єктами: ресурсні та потокові. До перших віднесено: кадрові, техніко-технологічні, сировинні, товарні. До поточкових – фінансові, транспортні, інформаційні.

Таким чином, питанням класифікації загроз економічної безпеки

присвячена значна кількість наукових робіт. Можна стверджувати, що загальною їх характеристикою є виокремлення окремих ознак. До того ж результати критичного аналізу наукових джерел демонструють, що доволі часто ознаки виокремлюють за близькими характеристиками. Разом з тим серед розглянутих ознак класифікації не приділено уваги ознаці за циклом управління. На підставі проведеного критичного аналізу наукових джерел нами зроблено систематизацію основних ознак за якими класифікують загрози економічній безпеці, що уникаючи повторення близьких за сутністю ознак (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікаційні ознаки загроз економічній безпеці та їх види

Класифікаційні ознаки	Види загроз
ступінь імовірності	реальні та маловірогідні
можливість виявлення, або прогнозованість	явні та приховані; прогнозовані та непрогнозовані
тривалість впливу	довготермінові; середньотермінові; короткострокові
систематичність прояву	систематичні та несистематичні
величина втрат	несуттєві; істотні; значні; катастрофічні
людська діяльність	об'єктивні та суб'єктивні
ступінь керованості	керовані та некеровані
джерело виникнення	зовнішні та внутрішні
сфера виникнення загроз	правові; ринкові; політичні; екологічні; соціальні; науково-технічні; технологічні; демографічні
сфера діяльності підприємства	фінансові; виробничі; кадрові; інформаційні; техніко-технологічні
можливість нейтралізації	частково піддаються нейтралізації та не піддаються нейтралізації
цикл управління*	стратегічні, поточні, оперативні

* доповнено автором. Джерело: систематизовано та доповнено автором

Враховуючи те, що просте додавання складових в класифікації загроз

не дозволяє їх упорядкувати, представляє інтерес ієрархічна класифікація І.Г. Манцурова та О.В. Нусінова (рис. 1.1).

Авторами за сферою походження виокремлено загрози, що виникають у процесі звичайної діяльності підприємства, репутаційні та загрози зовнішнього тиску. На другому рівні ієрархії виділено за характером спрямування загрози основної діяльності підприємства та загрози забезпечення цієї діяльності. До перших віднесено фактори, що виникають у процесі основної діяльності підприємства та зумовлюють зменшення його економічних результатів (загрози фінансовому та майновому стану підприємства, прибутковості тощо). До загроз забезпечення діяльності підприємства науковці віднесли чинники, які впливають на діяльність підприємства опосередковано та створюють перешкоди для її забезпечення.

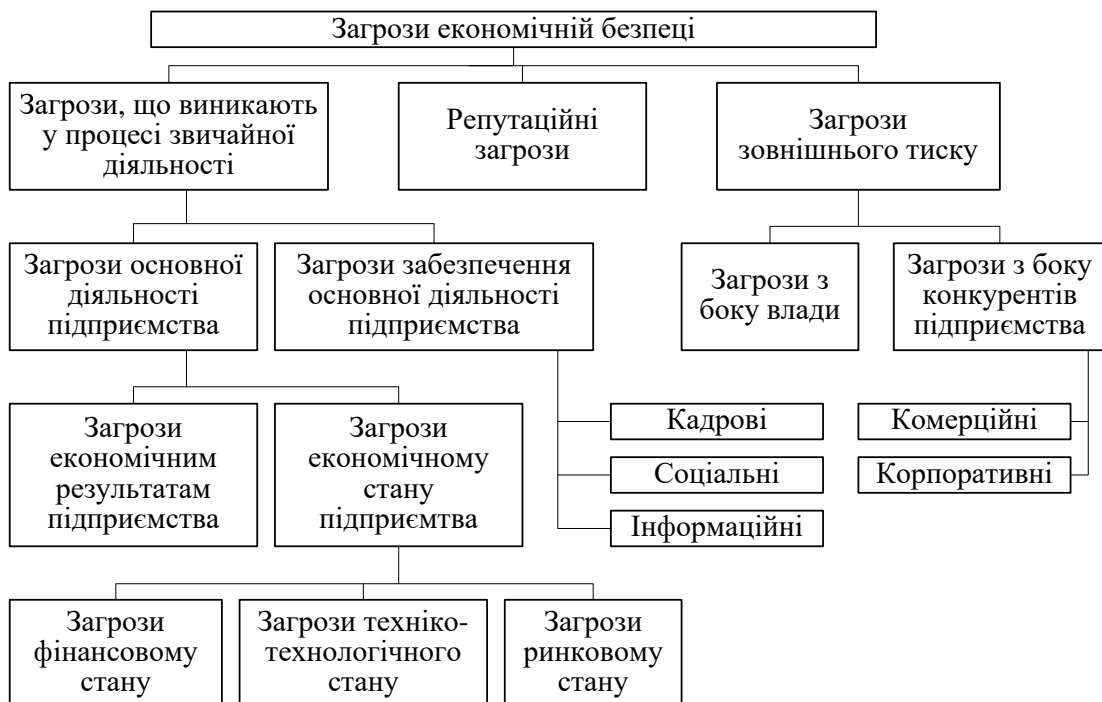

Рис. 1.1. Ієрархія загроз економічній безпеці підприємства [55]

Також на другому рівні ієрархії розміщено класифікацію загроз зовнішнього тиску за суб'єктами зовнішнього середовища, згідно якої виділено загрози з боку влади та загрози з боку конкурентів. На третьому рівні ієрархії кожен вид загроз другого рівня класифікується за низкою ознак:

загрози основної діяльності підприємства запропоновано класифікувати за напрямом впливу на економічний результат підприємства; загрози забезпечення діяльності підприємства – за її напрямками; загрози з боку влади та конкурентів класифіковано за ознакою об'єктів впливу [55].

На наш погляд, більш доцільним є поділ загроз за джерелом виникнення, оскільки він відповідає системному підходу до середовища підприємства. Виходячи з цього на першому рівні слід виокремити загрози зовнішні і внутрішні.

В менеджменті для зовнішніх чинників є стале угруповання, а саме [60]:

- до чинників прямого впливу відносять: постачальників, споживачів, конкурентів, органи державної влади;
- до чинників непрямого впливу – технологія, економічні фактори, соціокультурні фактори, політичні фактори, екологічні.

Саме перелічені зовнішні чинники є витокami загроз економічній безпеці. Тому ми доходимо обґрунтованого висновку, що зазначене угруповання можна використати для відповідного розділення на другому рівні загроз на прямої і непрямой дії.

Що стосується внутрішніх загроз, то виходячи з угруповання ресурсів підприємства, їх доцільно на другому рівні розділити на комерційні, виробничі, фінансові, кадрові та інформаційні.

Класифікація має за мету не тільки впорядкування елементів. Вона є підставою для створення системи економічної безпеки на підприємстві. Виходячи з цього серед систематизованих нами класифікаційних ознак загроз економічній безпеці найважливішими є: ступінь імовірності; систематичність прояву; величина втрат; можливість нейтралізації; цикл управління.

Проте, перелічені ознаки не представляється надати у вигляді ієрархії. Тому, на наш погляд, для класифікації загроз доцільно використати одночасно ієрархічну та фасетну класифікації (рис. 1.2).

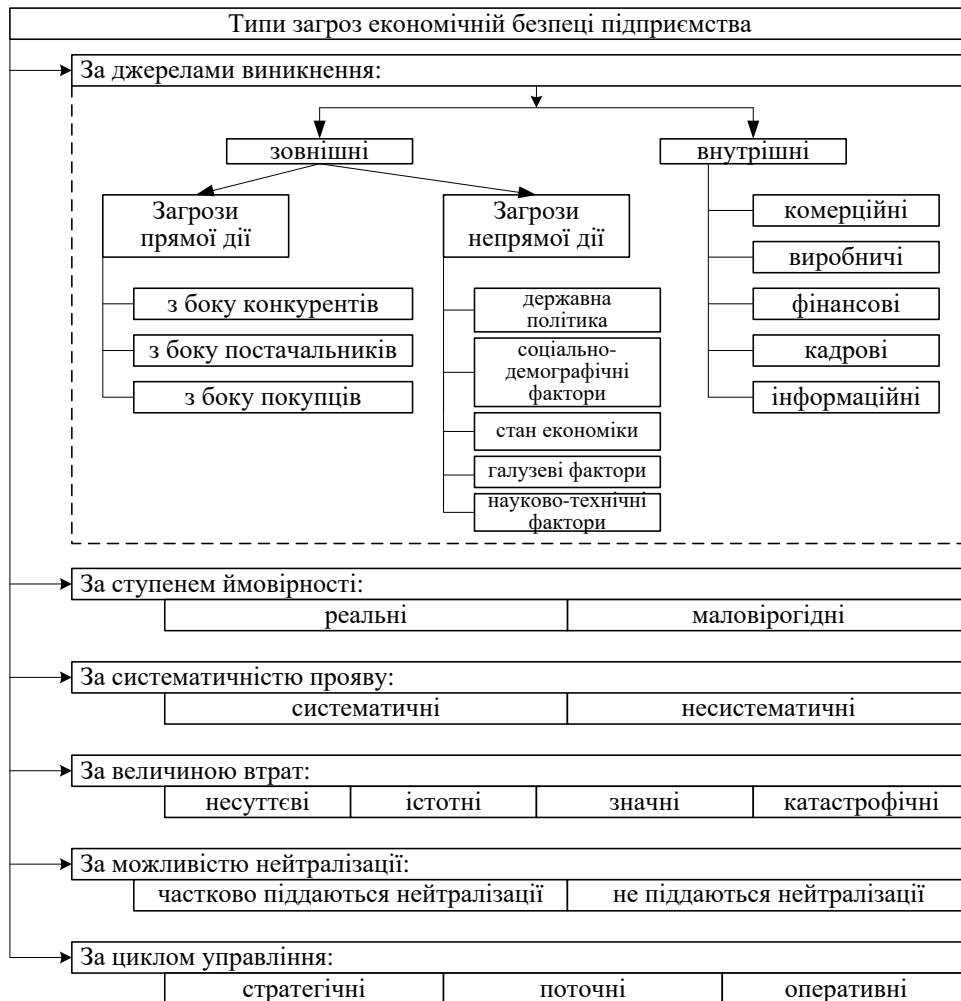

Рис.1.2. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства

Джерело: узагальнено та доповнено автором

У такий спосіб нами впорядковано основні типи загроз економічній безпеці підприємства, що дозволяє у подальшому розробити систему управління, направлену на формування випереджаючих впливів.

В основу такої системи доцільно взяти концепцію управління за відхиленнями [40], яка передбачає процедуру послідовності порівняння фактичних даних із цільовими, аналіз відхилень, що виникають та формування корегуючих заходів. Вона надає змогу керівнику визначити стан «як повинно бути», встановити нормативні значення і відхилення від заданих показників. Відповідно до цієї концепції Ю.А. Локтіонова стан економічної безпеки підприємства визначає таким чином [51]:

- фактичний;

- граничний або нормативний;
- прогнозований.

Автор пропонує в системі управління економічною безпекою ідентифікувати її вищеназвані стани. Фактичний стан пропонується діагностувати за певними індикаторами та порівнювати їх з нормативними. Останні характеризують економічно безпечний стан бізнесу.

Передбачається, що норми встановлюють як порогові значення з урахуванням специфіки діяльності певного підприємства. Вони є відбиттям тимчасового рівноважного стану. Оскільки підприємство розвивається, то встановлені граничні показники, що використовуються для опису та управління економічною безпекою, мають змінюватися. Не кожне підприємство може в короткий термін досягти нормативних показників, то вводяться прогнозовані індикатори економічної безпеки, що визначають поступове наближення до бажаного стану.

Зміна і підвищення економічної безпеки підприємства передбачає послідовну заміну граничних норм, які можуть зростати й убувати в залежності від зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища та відповідно змін стану загроз. Для управління економічною безпекою визначають цільові показники і організують поступове наближення до цієї межі. Через порівняння прогнозованих індикаторів з фактичними, та прогнозованих з нормативними відбувається дія механізму управління за відхиленнями.

На наш погляд механізм управління за відхиленнями є універсальним, і безумовно доречним в системі управління економічною безпекою. Проте більш слушним є використання нормативних індикаторів не специфічних для підприємства, а специфічних для галузі. Оскільки вони надають настанову до досягнення певних досягнень в галузі. Тому, ми вважаємо доречним виокремлення чотирьох станів економічної безпеки підприємства:

- економічно безпечний – всі показники економічної безпеки знаходяться в межах встановлених граничних значень;

- нормальний – більша частина показників економічної безпеки знаходяться в межах встановлених граничних значень, витримуються основні пропорції економічного розвитку;

- нестійкий – значна частина показників економічної безпеки знаходяться поза межами встановлених граничних значень, мають місце негативні прояви в господарській діяльності підприємства;

- критичний – всі показники економічної безпеки знаходяться поза межами встановлених граничних значень.

Ідентифікація одного з перелічених станів економічної безпеки потребує обґрунтування складу критеріїв, за якими буде здійснюватися оцінювання. Після того як визначено фактичний стан можна встановити бажаний стан. Досягнення останнього вимагає застосування певних стратегій, що відрізняються конкретними цілями, методами і заходами реалізації.

Для визначення стану економічної безпеки, в першу чергу, необхідно скласти систему індикаторів, від яких він буде залежати. Очевидно, що він буде характеризуватися різними індикаторами, хоча деякі з них можуть бути і загальними.

Необхідно підкреслити, що процес вибору конкретних індикаторів для підприємства – це важливий процес, оскільки від нього багато в чому буде залежати результат проведеного дослідження та вибір стратегії його розвитку. Вибір індикаторів економічної безпеки має здійснюватися для підприємств з урахуванням їх галузевої специфіки.

Всі індикатори стану економічної безпеки можна розділити на дві основні групи [51]:

- релевантні – індикатори, значення яких не може контролюватися безпосередньо досліджуванним підприємством і залежать як від зовнішніх чинників (кон'юнктура ринку, кадрова політика конкуруючих підприємств, інвестиційний клімат та ін.), так і від внутрішніх;

- нерелевантні – індикатори, значення яких безпосередньо

контролюються досліджуваним об'єктом і можуть змінюватися в залежності від прийнятих рішень (обсяг продукції, що випускається, витрати на просування товару на ринку, тощо).

Після того як зроблений вибір складу індикаторів, необхідно скласти методологію їхньої оцінки. Це можна здійснити різними шляхами, які діляться на два основних напрямки: методи експертних оцінок і економіко-математичні та статистичні методи. Зазначені напрями не протиставляють один одному.

1.2. Методи оцінювання економічної безпеки підприємства: переваги та недоліки

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки. Рівень економічної безпеки підприємства – це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. З метою досягнення її найбільш високого рівня підприємство повинно провести роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи.

Чинники, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства, різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Однак, є загальні, типові чинники, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності та галузі виробництва, а саме:

Безпосередні чинники виробництва – основні чинники, які безпосередньо забезпечують діяльність виробництва. До них належать:

- безпосереднє розміщення підприємства (територія);
- наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність використання та якісні показники;
- наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень;
- наявна виробнича інфраструктура, можливий обсяг її використання;

- соціально-економічна інфраструктура і рівень матеріального достатку населення.

Стабільний попит на продукцію – чинник, який також відіграє важливу роль у рівномірному пропозиційному розвитку виробництва. Він охоплює:

- укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами;
- рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється;
- якісно-гарантійні показники виробів;
- обґрунтовані прогнози щодо стабільності ринку певного виду продукції;
- державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію.

Надійність постачальників, передусім тих, що забезпечують постачання основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно:

- мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни постачання та їх якісні показники;
- знати можливості постачальників і не допускати монопольності в їх поставках; для цього, як правило, потрібно мати 3-4 і більше постачальників сировини і матеріалів, щоб була гарантія стабільної цінової політики щодо сировини, матеріалів та інших комплектуючих.

Зовнішня конкуренція на продукцію, призначену на експорт. Ця продукція має:

- відповідати міжнародним стандартам;
- за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентоспроможною;
- мати обґрунтовану та прогнозовану перспективу;
- бути конкурентоспроможною щодо продукції, яка імпортується в нашу країну, з метою скорочення ввезення в Україну продукції, яку можуть виготовляти вітчизняні підприємства.

Державне економічне регулювання діяльності підприємства, яке полягає у:

- захисті власного товаровиробника незалежно від форм власності на засоби виробництва;
- регулюванні державної податкової політики;
- сприянні виробництву, враховуючи економічні, територіальні та інші аспекти;
- сприянні виробництву продукції, яка ввозиться як критичний імпорт;
- державному замовленні на товари, які фінансуються за рахунок бюджету, і скорочення імпорту на ці товари.

Надійний захист комерційної таємниці. Держава має гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розроблення нових технологій, інтелектуальну власність, ноу-хау, в тому числі й комерційні таємниці.

Компетентність керівництва підприємства. Найважливіші чинники, які можуть найбільш активно впливати на рівень економічної безпеки підприємства, – це високий професіоналізм керівництва і команди його менеджерів (висококваліфіковані кадри; система їх підготовки і форми навчання; створення для них відповідних виробничих і соціально-економічних умов).

Є й інші чинники економічної безпеки підприємства, які не пов'язані з безпосередньою виробничою діяльністю, але істотно впливають на стан виробництва. Вони пов'язані з поведінкою окремих людей, їх мораллю, духовністю.

В даний час існують різні підходи щодо оцінки ступеня економічної безпеки. Важливою умовою у формуванні та оцінці індикаторів є отримання максимально об'єктивних даних про стан підприємства. Наявність різних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства зумовлює потребу та доцільність їх систематизувати з метою встановити переваги та недоліки, визначити більш достовірні підходи і на цій підставі вдосконалити з урахуванням галузевої специфіки. Критичний аналіз методів оцінювання економічної безпеки підприємства дозволяє стверджувати, що вони суттєво різняться.

Доволі розповсюдженим є фінансовий підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства. В його рамках можна виокремити низку методів:

- прибутково-інвестиційний,
- відтворювальний,
- комплексного фінансового оцінювання.

Розглянемо їх більш детально. В методиці оцінки економічної безпеки за прибутково-інвестиційним методом Г.В. Козаченко за основу взято положення, що її рівень залежить від достатності величини прибутку підприємства для підтримання умов, які б сприяли його економічній безпеці. У відповідності до цього положення передбачається низка дій у такій послідовності [38]:

1. Проводиться порівняння різниці двох показників: нарахованої скорегованої на темпи інфляції величини амортизаційних відрахувань (ΔAB) і величини реінвестованого прибутку ($P_{\text{реінв}}$). За таких умов визначається наскільки підприємство здатне до простого відтворення капіталу. Науковці встановили, що підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо нестача коштів для простого відтворення капіталу може бути поповнена за рахунок реінвестованої частини його чистого прибутку, тобто $P_{\text{реінв}} \geq \Delta AB$;

2. Визначається рівень економічної безпеки підприємства за формулою:

$$P_{\text{ЕБП}} = \frac{BI}{I_{\text{ЕБП}}} \quad (1.1)$$

де BI – бруто-інвестиції підприємства в розрахунковому періоді, грош. од.;

$I_{\text{ЕБП}}$ – інвестиції підприємства в розрахунковому періоді, необхідні для забезпечення його економічної безпеки, грош. од.

Вважається, що рівень економічної безпеки буде тим більшим, чим ближче величина співвідношення до одиниці.

3. За розрахованим значенням прибутково-інвестиційного показника економічної безпеки та встановленою градацією проводиться якісна

інтерпретація рівня безпеки, що передбачає віднесення підприємства до: підтримувального, мінімального, дуже низького, низького, середнього, високого або дуже високого рівнів.

Розглянута методика є відносно простою у застосуванні, проте вона звужує критерій оцінювання до спроможності фінансувати просте відтворення капіталу, що є скоріше наслідками високого чи низького рівня економічної безпеки. При цьому нехтується важливість оцінювання здатності протидіяти загрозам.

Прибуково-інвестиційний метод знайшов розвиток у відтворювальному методі [41; 52], в якому запропоновані різні способи розрахунку мінімального прибутку, необхідного для простого відтворювання за умов коли підприємство функціонує за рахунок власних коштів та коли воно залучає кредити і несе додаткові фінансові витрати. З цією метою пропонується розраховувати абсолютні показники безпеки:

1. мінімальний прибуток, необхідний для простого відтворення – разом з амортизацією він має покривати втрати від інфляції і фінансові витрати на виплату відсотків і обслуговування кредитів [52]:

$$Pr_m = (BM + ЗП + IOB) \frac{I_i}{100} + ФВ - А \quad (1.2)$$

де Pr_m – мінімальний прибуток, необхідний для простого відтворення;

BM – матеріальні витрати;

ЗП – витрати на оплату праці та соціальні відрахування;

IOB – інші операційні витрати;

I_i – відсоток інфляції в i -му періоді;

ФВ – фінансові витрати;

А – амортизація.

2. запас відтворення:

$$З_n = ОП - Pr_m \quad (1.3)$$

де $З_n$ – запас відтворення;

ОП – фінансовий результат від операційної діяльності.

А також пропонується відносний показник безпеки – коефіцієнт відтворення, який визначають за формулою [52]:

$$K_B = \frac{ОП + А}{(ВМ + ЗП + ІОВ) \frac{I_i}{100} + ФМ} - 1 \quad (1.4)$$

За значеннями відносного показника в кінцевому висліді визначають рівень економічної безпеки підприємства за градацією: високий, нормальний, нестабільний, критичний, катастрофічний. Кожний з зазначених рівнів економічної безпеки підприємства відповідає певному способу відтворення капіталу: нестабільний – відповідає простому відтворюванню, високий та нормальний – розширеному, критичний та катастрофічний – звуженому.

У розглянутому методі більш уваги ніж у його висхідного прибутково-інвестиційного приділено способу відтворення капіталу та його взаємозв'язку з економічною безпекою підприємства. Проте він не усуває недоліків попереднього методу і акцентує увагу лише на оцінці рівня безпеки за фінансовими результатами.

Н.В. Іванова пропонує комплексне фінансове оцінювання, яке проводиться з використанням багатовимірних статистичних методів (канонічний аналіз, таксономічний та кластерний аналізи) за алгоритмом з п'яти етапів, що дозволяє сформуванню відповідний показник економічної безпеки підприємства. З цією метою автор використовує низку фінансових показників: коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт оборотності капіталу підприємства, рентабельність продажів, рентабельність власного капіталу, коефіцієнт придатності основних засобів, фондоддача. Кожному показнику передбачається присвоєння бальної оцінки, яка залежить від розміру відхилення його фактичного значення від граничного. За результатами усереднення бальних оцінок розраховується комплексний показник економічної ефективності, значення якого дозволяє віднести

підприємство до одного з п'яти рівнів економічної безпеки: абсолютно безпечні, безпечні, достатньо безпечні, небезпечні та криза економічної безпеки [27].

Хоча запропонований метод передбачає комплексне використання статистичних методів, проте він використовує лише показники фінансової діяльності підприємства, що не відповідає поняттю економічної безпеки. Як і в інших фінансових методах не приділяється уваги здатності протидіяти загрозам.

Певною мірою у визначенні рівня економічної безпеки підприємства недоліки фінансових вирішують комплексні методи до яких доцільно віднести:

- індикаторний,
- ресурсно-функціональний,
- програмно-цільовий.

Індикаторний метод полягає у встановленні рівня економічної безпеки за результатами порівняння фактичних показників діяльності підприємства з показниками-індикаторами. Останні представляють собою порогові значення цих показників і відповідають певному рівню безпеки у різних функціональних сферах діяльності підприємства. Цей метод також називають пороговим.

Метод реалізується як послідовність етапів [49]:

- визначення порогового значення показників-індикаторів кожної складової економічної безпеки підприємства;
- визначення системи показників-індикаторів, сформованих у поточному періоді;
- розрахунок порівняльних індексів (співвідношення фактичних значень показників до їх порогових значень) за кожним показником в розрізі складових економічної безпеки підприємства.

За результатами порівняння фактичних значень показників і величини

порогових значень індикаторів визначають стан економічної безпеки. При цьому автори використовують різну градацію. Це може бути градація з двох [15], трьох [42] або чотирьох [56] станів.

Серед науковців, що є прихильниками індикаторно-порогового методу немає єдиного підходу щодо складу показників-індикаторів та їх граничних значень. Так, Н.Й. Реверчук на основі бальних оцінок пропонує визначати індикатори техніко-технологічної, фінансової, кадрової, екологічної, інформаційної, політико-правової, силової та ринкової безпеки [28]. Т.С. Клебанова і Є.А. Сергієнко систему індикаторів оцінки поділяють на чотири блоки: блок ринкових факторів, блок не ринкових факторів, блок соціально-політичних факторів та блок факторів впливу економічного простору [32]. Науковці використовують такі індикатори [36]:

- індикатори технологічної безпеки (ступінь спрацювання основних виробничих засобів; завантаження спеціалізованого устаткування; частка витрат на НДДКР; введення в дію основних виробничих засобів);
- індикатори ресурсної безпеки (запаси матеріальних ресурсів; динаміка цін на енергоносії; коефіцієнт маневреності; матеріаломісткість; відсоток браку; забезпеченість виробництва основними видами ресурсів; коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними джерелами; енергомісткість; якість ресурсів);
- індикатори фінансової безпеки (індекс обсягів виробництва; динаміка прибутку; розмір заборгованості; рентабельність; капіталовкладення; довгострокові кредити);
- індикатори соціальної безпеки: розмір мінімальної зарплати; середня зарплата; заборгованість по виплаті зарплати; темпи скорочення персоналу; тривалість робочого тижня.

Достоїнством індикаторного або порогового методу є всебічне оцінювання економічної безпеки за різними сферами діяльності підприємства. Проте на сьогодні немає чітко визначеного складу показників-індикаторів та встановлених для них порогових значень. Це може призвести

до некоректного оцінювання рівня економічної безпеки та помилкових управлінських рішень. До того ж до індикаторів науковці включають такі показники, що характеризують переважно ефективність використання потенціалу підприємства. Проте сутність економічної безпеки потребує визначення рівня захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Ресурсно-функціональний метод є найбільш визнаним. Він тісно пов'язаний з відповідним підходом до характеристики сутності економічної безпеки і передбачає визначення її рівня за функціональними складовими шляхом оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. За цим методом рівень економічної безпеки підприємства визначають окремо для кожної з функціональних складових. Розрахунки проводять на основі групи показників з наступним зведенням часткових оцінок в один інтегральний показник. Метод передбачає виконання низки етапів [25]:

1. визначають рівень економічної безпеки за кожною складовою;
2. рівень кожної складової переводять у відносні показники за формулою:

$$O_i = \frac{1}{N_t} \times n_i \quad (1.5)$$

де O_i – відносна оцінка i -ї складової економічної безпеки підприємства;

N_i – кількість рівнів i -ї складової економічної безпеки;

n_i – номер розрахованого рівня безпеки i -ї складової (включно самий несприятливий).

3. визначають коефіцієнт значущості B_i кожної зі складових економічної безпеки

4. розраховують інтегральну оцінку економічної безпеки як середньозважену складових за формулою:

$$P_{\text{ЕБП}} = \sum_{i=1}^n O_i \times B_i \quad (1.6)$$

де $P_{\text{ЕБП}}$ – інтегральний показник економічної безпеки підприємства;

B_i – коефіцієнт значущості кожної зі складових економічної безпеки підприємства.

Чим інтегральний показник буде ближче до одиниці, тим вище рівень економічної безпеки. Оцінка нижче 0,5 свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства.

5. аналізують окремі складові з метою визначення звідки виходять загрози.

За результатами оцінки рівнів складових економічної безпеки проводиться аналіз, який становить основу для формування комплексних заходів спрямованих на підвищення її рівня та протидію загрозам.

Для якісної інтерпретації економічної безпеки підприємства, як і в попередньо розглянутому методі, науковці виділяють її рівні залежно від отриманого значення узагальненого показника: від трьох (низький, середній та високий [28]) до сімох (підтримувальний, мінімальний, дуже низький, низький, середній, високий, дуже високий [16]).

До головних переваг ресурсно-функціонального методу відносять комплексний характер через те, що він передбачає оцінювання загального рівня економічної безпеки підприємства як середньозваженого значення функціональних складових. Перевагою є й те, що кожна функціональна складова оцінюється за низкою спеціально розроблених показників, що характеризують її стан та передбачається використання спеціальних методик узагальнення одержаних значень показників по кожній складовій з урахуванням її специфіки.

Разом з тим ресурсно-функціональний метод має низку недоліків. Перш за все, метод передбачає надмірну деталізацію економічної безпеки підприємства, яка ототожнюється безпосередньо з його діяльністю. В результаті як і при використанні індикаторно-порогового методу рівень економічної безпеки підприємства більш виконує завдання визначення рівня ефективності діяльності підприємства, ніж оцінювання загроз його безпеці. До того ж, як і в попередньому випадку, немає чітко окреслених складових за якими оцінюється рівень економічної безпеки та чітко встановлених показників цих складових. Цей висновок підтверджують систематизовані

нами комбінації функціональних складових економічної безпеки підприємства в рамках ресурсно-функціонального підходу (табл. 1.2).

Програмно-цільовий метод базується на інтегрованому показнику, що визначають на підставі адитивної згортки частинних показників, що характеризують різні складові безпеки.

Таблиця 1.2

Огляд основних складових, що використовують науковці у ресурсно-функціональному методі

Складові економічної безпеки у ресурсно-функціональному методі	Наукові джерела							
	С.Н. Ільяшенко	Л.І. Донець, Н.В. Ващенко	І.О. Клопов	М.А. Коваленко	Л.Г. Ліпич, О.В. Скорук	Д.С. Мацеха	Л.О. Омелянович	С.Ф. Покропивний
Фінансова	+		+	+	+	+		+
Ринкова	+	+			+	+		
Інтерфейсна	+							
Інтелектуальна	+	+		+				
Кадрова	+	+	+	+	+	+		
Технологічна	+							
Правова	+	+		+		+		+
Інформаційна	+	+	+	+	+	+		+
Силова	+	+		+		+		+
Інтелектуальна і кадрова								+
Техніко-технологічна			+	+	+	+	+	+
Інноваційна				+		+		
Ретроспективна				+				
Управлінська						+		
Соціальна						+		
Ресурсна					+		+	
Економіко-правова							+	
Податкова							+	
Економіко-соціальна							+	
Організаційно-економічна							+	
Якості продукції					+			

Джерело: систематизовано автором

Значну увагу при використанні цього підходу приділяють відбору показників. Так, Д.І. Ковальов та І.Е. Плетнікова пропонують рівень економічної безпеки визначати як функцію змінних, котрі характеризують показники діяльності підприємства [35]:

$$P_{\text{ЕБП}} = \sum_{i=1}^n \alpha_i f(x_i) \quad (1.7)$$

де $f(x_i) = f(x_i - x_{\text{кри}})$ – локальна функція залежності рівня економічної безпеки від значення і-го показника діяльності підприємства x_i , яка не є лінійною і зазвичай виражається експоненціальною залежністю;

$x_{\text{кри}}$ – порогове значення показника;

α – рівень значимості і-го показника, що визначається пропорційно середнім відсоткам функції $f(x_i)$ при зміні аргументу x_i на 1%.

В якості інтегрованого показника економічної безпеки низка вчених пропонує використовувати економіко-математичні моделі. У цьому разі програмно-цільовий метод реалізується за такими етапами:

- змістовний аналіз складових економічної безпеки підприємства;
- побудова математичної моделі;
- математичне дослідження моделі;
- підготовка вихідної інформації та розрахунків;
- аналіз отриманих результатів.

Найчастіше науковці використовують моделі багатовимірного статистичного аналізу: кореляційно-регресійного аналізу; головних компонент; методи факторного аналізу; методи дискримінантного аналізу; непараметричні методи оцінки зв'язку.

Загальним недоліком програмно-цільового методу є необґрунтованість переліку часткових показників. До того ж даний метод відрізняється високою мірою складності, яка зумовлена використанням математичного аналізу.

Загалом, якщо порівняти комплексні методи з фінансовими, то вони безумовно є більш всеосяжним, оскільки використовують різноманітні параметри економічної безпеки. Проте і вони мають недолік занадто зосередженості на внутрішніх показниках ефективності діяльності підприємства замість оцінювання загроз його діяльності.

Спроба врахувати в оцінці рівня економічної безпеки підприємства впливу загроз здійснено у методі функціонального аналізу.

Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства у даному разі пропонується здійснювати на підставі визначення сукупного критерію.

У такий спосіб часткові функціональні критерії характеризують ефективність проведених підприємством заходів щодо попередження негативного впливу загроз. Часткові критерії розраховують в розрізі функціональних складових економічної безпеки підприємства на основі карти функціонального аналізу, а також у розрізі структурних підрозділів підприємства. Для оцінювання діяльності структурних підрозділів за рівнем економічної безпеки також використовують співвідношення різниці між розміром відверненого і заподіяного збитку внаслідок негативного впливу загроз, до величини передбачуваних витрат на їх запобігання.

Сумарний критерій економічної безпеки підприємства визначають шляхом сумування зважених часткових функціональних критеріїв з використанням формули:

$$K_{\text{ЕБП}} = \sum_{i=1}^n K_i \times d_i \quad (1.8)$$

де d_i – значущість i -ої функціональної складової (визначається як частка збитків функціональної складової у сукупних збитках підприємства від реалізації загроз);

n – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Такий сукупний критерій не надає змоги оцінити рівень економічної безпеки підприємства. Тому безпосередньо оцінювання проводять шляхом

порівняння розрахованого значення сукупного критерію з отриманими раніше значеннями цього показника на підприємстві. Деякі автори пропонують порівнювати його з розрахованими значеннями для аналогічних підприємств галузі [49], що на наш погляд є утрудненим.

Безумовною перевагою методу є спроба вимірювати здатність підприємства протидіяти негативному впливу на основі економічно важливих показників – суми відвернутих і заподіяних збитків підприємству, а також витрат на організацію захисту від загроз. До того ж використання однорідних показників дозволяє порівнювати між собою часткові функціональні критерії, оцінювати діяльність підрозділів з економічної безпеки та порівнювати їх між собою.

Проте використання цих універсальних економічних показників має, на наш погляд, недолік, який полягає у звуженні розуміння економічної безпеки та всіх можливих негативних наслідків від загроз підприємству до суми відвернутих і завданих збитків.

Близьким до цього методу за завданням – врахувати в оцінці рівня економічної безпеки підприємства впливу загроз, є метод з урахуванням впливу підприємницьких ризиків. В основу методу покладено припущення, що між рівнем підприємницького ризику за *i*-тою складовою економічної безпеки та економічною безпекою підприємства існує обернена залежність [18]. Відповідно сутність методу полягає у тому щоб визначити рівень ризику за кожною зі складових економічної безпеки підприємства, до яких автор відносить: фінансову, інтерфейсну, техніко-технологічну, кадрову, ресурсну, екологічну, інтелектуальну, інформаційну, правову та ринкову. На цій підставі безпосередню розраховують рівень безпеки за складовими та її інтегральний показник.

На наш погляд, в універсальності цього методу криється його недолік, оскільки використовується дуже великий перелік оціночних індикаторів.

Нами визначено однорідні характеристики методів, що надає змогу обґрунтовано згрупувати їх за трьома групами: фінансові; комплексні і

методи, що враховують вплив загроз (рис. 2.1).

Рис. 1. 3. Систематизація методів оцінювання економічної безпеки підприємства *Джерело: систематизовано автором*

Проведений критичний аналіз дозволяє стверджувати, що розглянуті методи засновані на діагностиці окремого показника або групи окремих складових економічної безпеки та мають низку загальних недоліків, а саме:

- відсутність обґрунтованого вибору показників за якими проводиться оцінка і у зв'язку з цим відсутність єдиної системи показників;
- суб'єктивний характер визначення вагових коефіцієнтів під час розрахунку інтегральних показників;
- не враховують якісних показників оцінки економічної безпеки підприємства.

Головним їх недоліком є те, що вони не враховують здатності підприємства протидіяти негативному впливу загроз і більшість з розглянутих методів не враховує в оцінці рівня економічної безпеки підприємства безпосередньо впливу загроз.

Позбавлення визначених недоліків потребує, на наш погляд, розглядати оцінювання економічної безпеки за циклами управління, що дозволить згідно із запропонованою нами класифікацією врахувати відповідні види загроз у повній мірі. До того ж більш точна оцінка рівня економічної безпеки з урахуванням загроз потребує визначення галузевих особливостей, які мають

свої специфічні аспекти негативного впливу.

Що стосується розгляду оцінювання економічної безпеки за циклами управління, то це положення не є новим. С.Б. Довбня та Н.Ю. Гічова запропонували з цією метою «тримірну діагностику», що являє собою комплексний методичний підхід до визначення економічної стійкості підприємства залежно від трьох основних параметрів: поточної, тактичної і стратегічної економічної безпеки [14].

Для оцінювання поточної безпеки автори пропонують визначати рівень платоспроможності підприємства шляхом інтегральної оцінки його фінансово-економічного стану, який узагальнює низку показників, що характеризують: рівень фінансової незалежності підприємства; стан ліквідності його активів і можливості своєчасного виконання поточних фінансових зобов'язань; фінансово-економічні результати діяльності підприємства. Рівень тактичної безпеки, яка на думку авторів характеризує здатність підприємства до відтворення у процесі реалізації ним господарської діяльності, рекомендовано визначати через складові: виробничо-технічну, інтелектуально-кадрову та комерційну. Стратегічну економічну безпеку, яку визначено як характеристику рівня економічного потенціалу підприємства, що визначає його здатність до успішного розвитку, запропоновано оцінювати через ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинну й енергетичну, екологічну складові.

Відповідно до принципу циклічності рівні управління мають вкладену структуру циклів [47], тобто цикл стратегічного управління включає в себе кратне число циклів поточного управління, кожний із яких включає відповідно кратне число циклів оперативного управління. З цього слідує неможливість визначення інтегрального показника економічної безпеки за трьома рівнями управління. Його доцільно визначати за кожним рівнем окремо.

На наш погляд, потребують удосконалення і склад індикаторів за кожним рівнем управління, оскільки вони мають бути з одного боку тісно

пов'язані із завданням певного ієрархічного рівня, з іншого – враховувати галузеву специфіку.

Обґрунтування складу індикаторів економічної безпеки за циклами управління потребує детального розгляду завдань, що вирішуються в кожному з них.

Відповідно до загальної теорії систем, ефективне функціонування будь-якої організації вимагає вирішення трьох основних завдань управління: адаптації, стабілізації та виконання програми [2], кожне з яких вирішується у своєму циклі управління:

– завдання адаптації – полягає у погодженні стану управляємої системи зі станом зовнішнього середовища. Його виконання забезпечує слідкування за зовнішніми змінами і у такий спосіб надає можливість організації враховувати загрози з боку зовнішнього середовища та використовувати можливості для знаходження найкращої відповідної реакції на них. Вирішення завдання адаптації виникає згідно з необхідністю розв'язання проблеми вибору напрямку тривалого розвитку підприємства в циклі стратегічного управління;

– завдання стабілізації – полягає у забезпеченні підтримки поточного стану системи в заданих межах значень вихідних змінних. Його виконання забезпечує реалізацію принципу управління постадійного завершення, відповідно до якого встановлені у стратегічному циклі цілі розвитку організації реалізуються через низку завдань в поточному циклі. Для цього виявляють відхилення поточного стану та розробляють заходи щодо стабілізації діяльності організації через управлінські впливи. Через вирішення завдання стабілізації розв'язують проблему реалізації

– стратегічних настанов з витратами необхідних ресурсів (матеріально-технічними, трудовими, фінансовими) у поточній діяльності підприємства.

– завдання виконання програми – полягає у жорсткому здійсненні наперед складеної послідовності управлінських впливів. Виконання такого завдання пов'язано з вирішенням проблеми раціонального використання

ресурсів в оперативному циклі управління.

Виходячи з проблем, що вирішуються за циклами управління, можна визначити відповідні завдання економічної безпеки.

Завданням економічної безпеки оперативного циклу має бути захист від загроз, що можуть призвести до порушення фінансової стійкості, яка в свою чергу нанесе шкоди платоспроможності господарюючого суб'єкта, спричинить відсутність у підприємства коштів для розвитку та може завдати значних фінансових втрат. Фінансова стійкість має низку характеристик, які доводять доцільність використання її як критерію вимірювання оперативної економічної безпеки, а саме:

1. показує, на скільки раціонально підприємство керує власними та запозиченими коштами;
2. за рахунок вільного маневрування грошовими коштами підприємства забезпечує безперервність процесу виробництва і реалізації продукції;
3. може бути розрахована з квартальною періодичністю за фінансовою звітністю підприємства.

В поточному циклі завдання економічної безпеки полягає у стабілізації і захисті від загроз, що впливають на відхилення поточного стану підприємства від запланованого. Оцінювання поточної безпеки доцільно проводити за функціональними складовими і тому можна стверджувати, що ресурсно-функціональний підхід у повній мірі відповідає потребам поточного циклу.

Відповідно у стратегічному циклі завдання економічної безпеки буде в адаптації, тобто захисті від зовнішніх загроз. Вирішення цього завдання потребує формування сегментів факторів загроз з урахування галузевої специфіки та визначення підходів щодо їх оцінювання.

Таким чином, на підставі ув'язування завдань економічної безпеки із завданням управління підприємством, нами доведено доцільність оцінювання її за трьома рівнями: оперативним, поточним та стратегічним (рис. 2.2).

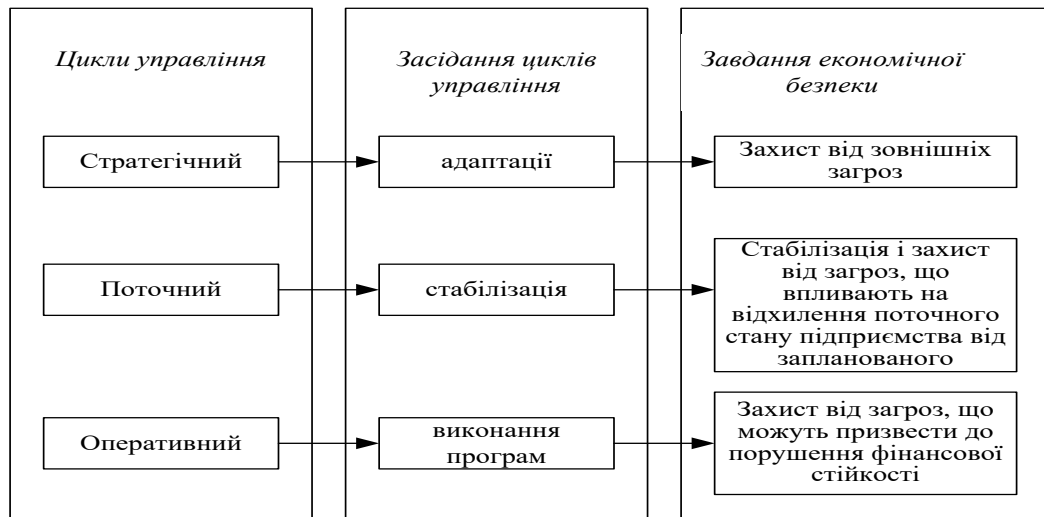

Рис. 1.4. Взаємозв'язок завдань управління підприємством з економічною безпекою за циклами Джерело: розроблено автором

Викладене вище вимагає декількох висновків:

- для більш точного оцінювання рівня економічної безпеки необхідним є використання системи оцінок за трьома циклами (оперативним, поточним та стратегічним) з урахуванням галузевої специфіки, що дасть змогу у повній мірі врахувати можливі загрози та їх негативний вплив;
- значна частина науковців сьогодні займається питаннями вивчення економічної безпеки підприємств, проте, дослідження галузевої специфіки, зокрема діяльності підприємств галузі хлібопродуктів та врахування її при визначенні рівня економічної безпеки, потребує додаткової уваги.

Таким чином, проведений аналіз наявних методичних підходів та методів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств, дає підстави наголосити на необхідності їх удосконаленні з урахуванням специфічних завдань циклів управління (оперативного, поточного та стратегічного) та перенесенні акценту на особливості галузевої специфіки, що надасть змогу прогнозувати та ефективно управляти економічною безпекою підприємства.

З розглянутих рівнів найменш розроблене є методичне забезпечення оцінювання стратегічної економічної безпеки підприємства. До того ж її не розглянуто з точки зору вирішення завдання адаптації. Тому подальше дослідження буде зосереджено на методичних підходах до оцінювання

стратегічної економічної безпеки.

Висновки до розділу 1

1. З використанням загальних підходів щодо побудови системи управління до основних складових системи управління економічною безпекою підприємства віднесено: управляючу підсистему, яка включає ціль, завдання, процес управління та інструменти управління; об'єкт управління (економічну безпеку підприємства) та систему зв'язку, що підтримується через надходження інформації щодо загроз економічній безпеці підприємства, її стану та управлінських рішень.

2. Виходячи з того, що поняття «економічна безпека підприємства» є родовим стосовно «загроза економічній безпеці» та з використанням методу узагальнення, загрозу економічній безпеці підприємства визначено як потенційну або сформовану сукупність факторів, які створюють небезпеку його стабільному існуванню та невиконанню цілей діяльності.

3. На підставі критичного аналізу наукових джерел впорядковано та виокремлено найважливіші ознаки загроз економічній безпеці: за джерелом виникнення; за ступенем імовірності; за систематичністю прояву; за величиною втрат; за можливістю нейтралізації. З приводу того, що процес управління здійснюється за ієрархічно спадними циклами доречно виокремленні ознаки класифікації доповнити ще однією – «за циклами управління». Загрози за переліченими ознаками доречно згрупувати з використанням одночасно ієрархічної та фасетної класифікацій, яка впорядковує основні типи загроз та надає змогу розробити систему управління, направлену на формування випереджаючих впливів.

4. З метою ідентифікації економічної безпеки підприємства доречно виокремити її чотири рівня (економічно безпечний, нормальний, нестійкий та критичний), що відрізняються за граничними значеннями показників.

5. Методи оцінювання економічної безпеки підприємства суттєво

різняться. За визначеними однорідними характеристиками методів їх доцільно згрупувати в три групи: фінансові; комплексні і методи, що враховують вплив загроз.

Проведений критичний аналіз дозволяє стверджувати, що більшість з них засновані на діагностиці окремого показника або групи окремих складових економічної безпеки та мають низку загальних недоліків, а саме: відсутність обґрунтованого вибору показників за якими проводиться оцінка і у зв'язку з цим відсутність єдиної системи показників; суб'єктивний характер визначення вагових коефіцієнтів під час розрахунку інтегральних показників; не враховують якісних показників оцінки економічної безпеки підприємства.

Головним їх недоліком є те, що вони не враховують здатності підприємства протидіяти негативному впливу загроз і не враховують безпосередньо вплив загроз.

6. Оцінювання економічної безпеки доцільно проводити за циклами управління, що дозволить позбавитись перелічених недоліків, згідно із запропонованою класифікацією врахувати відповідні види загроз у повній мірі та узгодити завдання економічної безпеки із завданнями управління. У такий спосіб обґрунтовано необхідність в удосконаленні методів оцінювання рівня економічної безпеки підприємств з урахуванням специфічних завдань циклів управління (оперативного, поточного та стратегічного) та перенесенні акценту на особливості галузевої специфіки. Через найменшу розробленість методичного забезпечення оцінювання стратегічної економічної безпеки підприємства, це завдання є першочерговим.

7. Оцінювання рівня економічної безпеки має базуватися на здатності підприємства протидіяти негативному впливу загроз. Методичною основою формування системи стратегічних загроз економічній безпеці підприємства має бути стратегічний аналіз галузі, аналіз інтенсивності конкуренції в ній та рушійних сил конкуренції. Проведений аналіз за вказаними напрямками надає змогу ідентифікувати фактори, що впливають на розвиток галузі та визначити специфічні небезпечні фактори, що існують в ній.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ХЛІБОПРОДУКТІВ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ТОРГОВИЙ ДІМ «КИЇВХЛІБ»

2.1. Формування системи загроз економічній безпеці підприємств хлібопродуктів на підставі стратегічного аналізу

З метою позбавитися недоліку вище розглянутих методів оцінювання рівня економічної безпеки щодо залишення поза увагою здатності підприємства протидіяти негативному впливу загроз, ми пропонуємо, в першу чергу, визначити їх склад. Оскільки мова йде про стратегічний рівень безпеки, то даний склад загроз доцільно визначити з використанням стратегічного аналізу галузі послуг хлібоприймальних підприємств.

Результати стратегічного аналізу галузі хлібопродуктів нададуть можливість ідентифікувати фактори, що впливають на її розвиток та визначити специфічні загрози, що існують в галузі. Його проводять за напрямками [32]:

- розмір ринку та темпи його зростання;
- чисельність підприємств в галузі;
- завантаженість потужностей;
- характеристика продукції;
- прибутковість галузі та її привабливість.

За умови прибутковості та привабливості галузі збільшуються загрози, пов'язані із інтенсивністю конкуренції в ній. Для її дослідження використовують методичний підхід М. Портера, який дозволяє визначити конкурентні сили в галузі, встановити характер конкуренції та знайти позицію на ринку, яка надасть підприємству найкращим чином захиститися від впливу конкурентних сил. В будь-якій галузі відбуваються певні зрушення під впливом так званих рушійних сил, які визначають їх

характер. Відповідно перелік стратегічних загроз економічній безпеці не може бути повним без врахування останніх.

Стратегічні загрози відбивають специфіку галузі і виникають у тому разі, коли детермінанти інтенсивності конкуренції та рушійні сили мають високий вплив. З огляду на це необхідною умовою визначення факторів загроз є попередня характеристика перелічених впливів.

Підприємства хлібопродуктів (ХПП), до складу яких відносять елеватори, хлібоприймальні пункти, хлібні бази, зерносховища, - здійснюють послуги з приймання, доробки, зберігання та відвантаження зерна. Зерно підлягає технологічній обробці з низки операцій за результатами якої його приводять в стійкий для зберігання стан, покращують якісні характеристики зернових партій і готують їх для переробки на зернопереробних підприємствах (борошномельних, круп'яних, комбікормових) або для експортування.

Важливою особливістю діяльності хлібоприймальних підприємств, що вони не виробляють нових споживчих цінностей у вигляді товарів, а функціонують у сфері обігу. Відповідним чином операції, що здійснюють ХПП, називають послугами. Також у даній галузі використовують специфічні показники фінансової діяльності, а саме: витрати обігу.

Разом з тим зерно є специфічним товаром, що представляє собою живу біологічну масу, якій притаманні дихання, розвиток, старіння. У біологічному циклі розвитку зерна існує стадія його післязбирального дозрівання, пов'язана з тим, що врожай збирають в період, коли зерно ще не досягло повної фізіологічної стиглості і має характеристики низької схожості та невідповідні хлібопекарські властивості. Якості повноцінного зерна воно набуває тільки через 1,5-2 місяці при організації правильного його зберігання. В охолодженому зерні і зерні з підвищеною вологістю післязбиральне дозрівання не відбувається, що обумовлює необхідність його сушіння. До того ж зерно з підвищеною вологістю є нестійким під час зберігання.

Також зерно, зібране з поля, містить у своїй масі насіння бур'янів; вегетативні частини рослин, які потрапили в зернову масу під час жнив; органічні (солома, полова), мінеральні (пісок, земля, камінчики) і металомагнітні домішки, пошкоджені і дефектні зерна основної культури і т.д. Зернова маса, що містить велику кількість сторонніх домішок, менш стійка в зберіганні, тому її необхідно піддавати очищенню.

Таким чином, у процесі виконання послуг з післязбиральної доробки і зберігання зерна хлібоприймальними підприємствами утворюється нова вартість, яка приєднується до вартості зерна, створеної в сільському господарстві. У такий спосіб ці операції є продовженням процесу виробництва в сфері обігу. Тому хлібоприймальні підприємства є невід'ємною частиною зернового ринку.

Розмір ринку в галузі хлібопродуктів визначається обсягами виробництва зерна. Починаючи з 2011/12 маркетингового року він постійно зростає. Збільшуються валові обсяги виробництва зерна і темпи його експорту (рис. 2.1).

Україна з'явилася на світовому ринку у 2002/03 маркетингового році. У сезоні 2006/07 року вона стала шостою країною за обсягами експорту і дотепер входить в десятку найбільших експортерів зерна в світі.

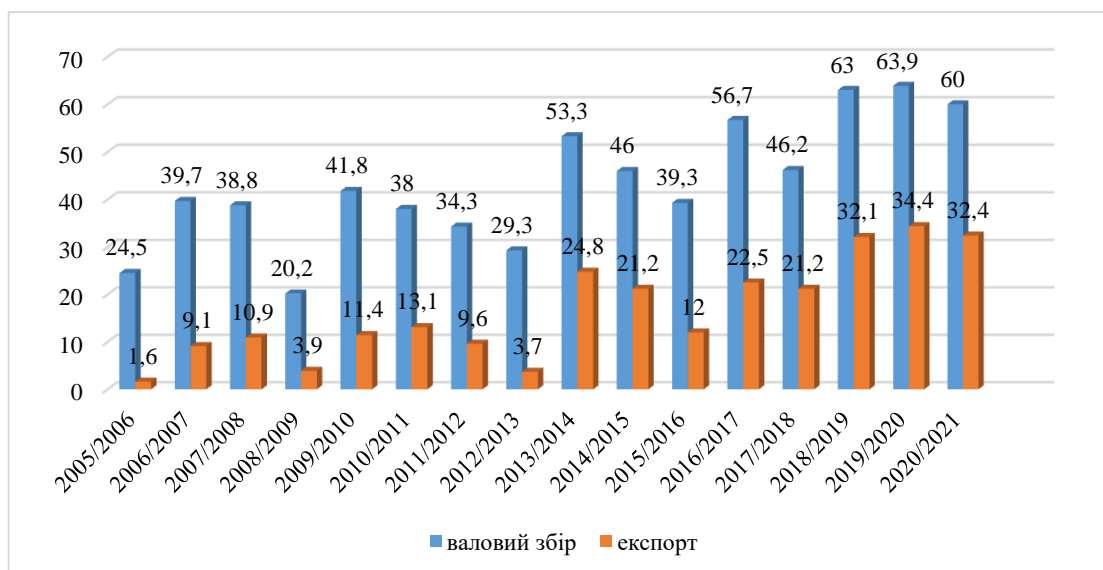

Рис. 2.1. Динаміка валового збору зерна в Україні та його експорту.

Джерело: складено автором за даними [137; 138]

За підсумками 2018/19 МР Україна зайняла третю позицію серед основних країн-експортерів зерна, забезпечивши 10% світового експорту (34,4 млн. т з 332,5 млн. т світового експорту). Таку тенденцію спричиняє низка факторів. З одного боку Україна має сприятливі природні умови для виробництва зерна. З іншого – збільшується попит на зерно на світовому ринку, що обумовлено низкою базових чинників [47]:

- відставання темпів виробництва зерна від темпів зростання чисельності населення;
- збільшення споживання зерна в тваринництві (як корм для худоби та птиці), що пов'язано із зростанням середнього класу серед населення світу, головним чином за рахунок країн зі швидко зростаючою економікою;
- розширення використання зернових культур в індустрії біопалива.

Все це призвело до зростання інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Як наслідок збільшилася врожайності зернових з 21,78 ц/га (в середньому за 1999-2002 рр.) до 35,74 ц/га (в середньому за 2014-2018 р.).

Можна дійти обґрунтованого висновку, що розмір ринку й надалі буде збільшуватися, чому сприяють перелічені фактори.

Чисельність підприємств в галузі. Система підприємств хлібопродуктів планомірно створювалася за часів радянської влади. На початку 90-х років вона нараховувала 695 підприємств, які за добу могли прийняти до 1,3 млн. т зерна та мали ємність одночасного зберігання 28,2 млн. т [45]. Зазвичай їх розташовували або поблизу сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на виробництві зерна та зв'язані автомагістралями, або за місцем споживання на залізничних та водних магістралях.

Підприємства хлібопродуктів обладнані спеціалізованими поточними лініями, до складу яких входять розвантажувальні пристрої, зерноочисні та

сушильні машини і агрегати, що з'єднані транспортними пристроями. Обробки зерна передбачає різний склад операцій в залежності від вихідних показників якості прийнятої партії зерна. Можливість коригування потокової технологічної обробки зерна є важливою за таких причин:

- коливання погодних умов в період збирання і надходження зерна призводять до значної зміни як вологості, так і засміченості зерна, що вимагає різного складу технологічних операцій післязбиральної доробки;
- неоднорідність партій надходження зерна вимагає частого й оперативного переналагодження технологічних ліній з приймання та доробки зерна;
- окремі замовники звертаються з метою перевантаження зерна без його зберігання.

До 2014 року в Україні була обов'язковою процедура сертифікації зернових складів. За даними реєстру у 2014 р. нараховувалося 790 зерноскладів загальною ємністю 35,5 млн. т [46].

Прийнятий 9 квітня 2014 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру» [20] відмінив обов'язкову сертифікацію, тому офіційної статистики кількості хлібоприймальних підприємств немає.

Проте, за даними моніторингу АПК-Інформ на сьогодні в Україні функціонує 830 хлібоприймальних підприємств загальною ємністю 38 млн. т. (без урахування АР Крим, Луганської та Донецької областей) [17].

Отже, темпи зростання вирощування й експорту зернових сприяють збільшенню кількості хлібоприймальних підприємств (рис. 2.2)

В галузі є як приватні підприємства, так і державні. Частка ємностей зерноскладів, що перебувають у державній власності, становить приблизно 18%. До них відносяться підприємства, що входять до Державної акціонерної компанії «Хліб України», ПАТ «Державна продовольча зернова компанія України», ДП «Держкомрезерв України». Решта (82% ємності) – приватизовані зерносклади (рис. 2.3).

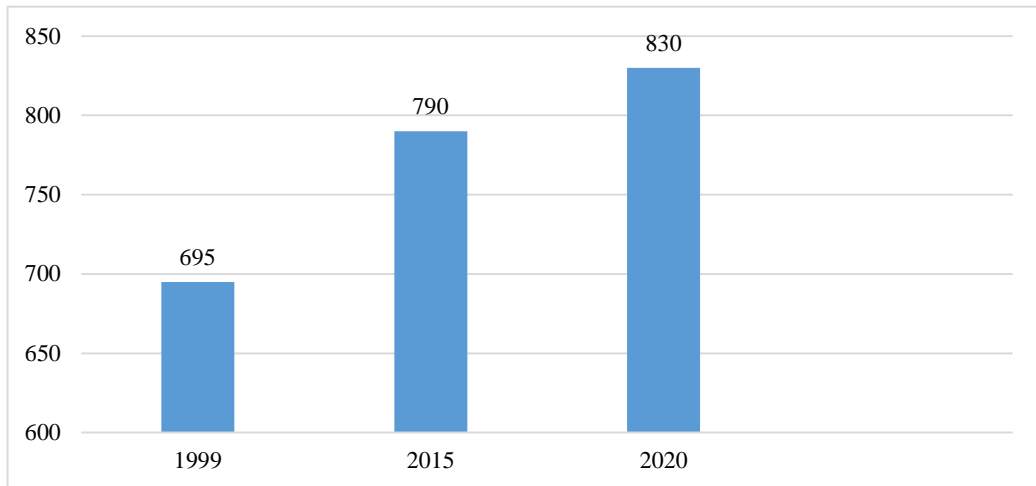

Рис. 2.2. Динаміка чисельності підприємств хлібопродуктів в Україні.

Джерело: складено автором за даними [46]

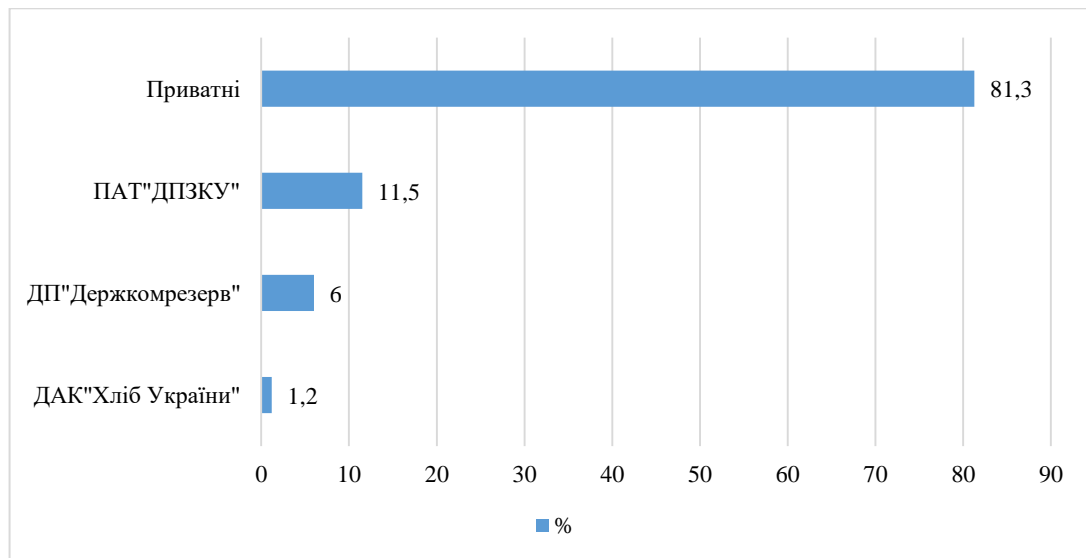

Рис. 2.3. Питома вага власників підприємств хлібопродуктів за потужностями, %. *Джерело: розраховано автором за даними [46]*

Розвиток експорту зернових сприяв вертикальній інтеграції в галузі. Тому основними власниками хлібоприймальних підприємств є провідні зернові компанії «Кернел», «Нібулон», «Glencore» та ін. Треба зазначити, що за кількістю елеваторів в компанії державні об'єднання займають лідируючі місця (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Чисельність підприємств хлібопродуктів у власності зернових компаній
України

Найменування зернової компанії	Кількість підприємств хлібопродуктів
Кернелл Групп	45
Державна продовольча зернова компанія України	39
Glencore	32
Держрезерв	29
Оптімус	29
Нибулон	17
ДАК «Хліб України»	14
Alfred C. Toepfer	10
Bunge Ukraine	7

Джерело: складено автором за даними [48]

Отже, кількість підприємств в галузі збільшується, що відповідає тенденції зростання валових зборів зерна.

Завантаженість потужностей. Із зростанням кількості елеваторів збільшилися і їх потужності. Фактично за 20 років ємність одночасного зберігання зерна виросла у 1,5 рази: з 28,2 млн. т до 41 млн. т. Можливості перевалки зерна у портах збільшилися більше ніж у 3 рази.

Ємність зерносховищ зростає неоднаково за областями (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка одночасної ємності підприємств хлібопродуктів за областями
України

Області	Ємність ХПП, тис. т			Відхилення 2009 до 1999, тис. т	Частка зростання 2009 до 1999, %	Відхилення 2021 до 1999, тис. т	Частка зростання 2021 до 1999, %
	1999	2009	2021				
АР Крим	1095	1552	-	457	7,8	-	-
Вінницька	1711	2100	3520	389	6,7	1709	18,4

Волинська	296	296	320	0	0	24	0,2
Дніпропетровська	2333	3000	3420	667	11,4	1187	11,1
Донецька	1177	1376	-	200	3,4	-	-
Житомирська	369	450	480	81	1,4	111	1,1
Закарпатська	282	300	300	18	0,2	18	0,2
Запорізька	1994	2218	2230	224	3,8	236	2,4
Івано-Франківська	301	301	320	0	0	19	0,2
Київська	843	1050	1440	207	3,5	597	6,1
Кіровоградська	1926	1926	2940	0	0	1014	10,3
Луганська	1108	1400	-	292	5	-	-
Львівська	253	300	300	47	0,8	47	0,5
Миколаївська	1607	1730	2120	123	2,1	513	5,2
Одеська	1998	3490	3600	1492	25,5	1602	16,3
Полтавська	1879	2400	3730	521	8,9	1851	18,8
Рівненська	457	457	500	0	0	43	0,4
Сумська	1060	1150	2130	90	1,5	1070	10,9
Тернопільська	511	600	700	89	1,5	189	1,9
Харківська	2093	2400	3460	307	5,3	1367	13,9
Херсонська	1660	1992	2040	332	5,7	380	3,9
Хмельницька	1103	1103	1200	0	0	97	1,0
Черкаська	1242	1255	2100	13	0,2	858	8,7
Чернівецька	201	250	270	49	0,8	69	0,7
Чернігівська	704	850	920	146	2,5	216	2,2
Всього	28203	34046	38040	5843	100	9837	100

Джерело: розраховано автором за даними [48]

Найбільше її зростання відбулося у Вінницькій, Одеській, Полтавській, Дніпропетровській, та Харківській областях. Елеватори з найбільшими ємностями (більше ніж 200 тис. т) були побудовані в Одеській, Полтавській, Сумській, Чернігівській та Вінницькій областях. У 2021 році до трійки лідерів за потужностями зерносховищ увійшли Полтавська, Одеська та Вінницька області.

Нерівномірність приросту ємностей хлібоприймальних підприємств можна пояснити тим, що регіони України підрозділяються на зерновиробляючі і зерноспоживаючі. До зерновиробляючих відносяться

області (табл. 2.3): Полтавська, Вінницька, Харківська, Черкаська, Сумська, Дніпропетровська, Одеська, Кіровоградська, Хмельницька, Миколаївська.

Таблиця 2.3

Виробництво зерна за областями України

Області України	Виробництво зерна за роками, тис.т			Виробництво зерна в середньому за три роки, тис.т	Питома вага виробництва зерна, %
	2017	2018	2019		
Полтавська	5639,6	4821,5	5370,1	5277,1	8,47
Вінницька	4852,3	5063,1	3767,8	4561,1	7,32
Харківська	4201,5	4466,3	4209,2	4292,3	6,89
Черкаська	4068,5	3699,7	3723,3	3830,5	6,15
Сумська	3588,1	3940,6	3739,8	3756,2	6,03
Дніпропетровська	3710,3	3317,8	3861,8	3630,0	5,83
Одеська	3670,8	3677,2	3484,7	3610,9	5,80
Кіровоградська	3781,4	3469,1	3307,3	3519,3	5,65
Чернігівська	3123,6	3692,9	3493	3436,5	5,52
Київська	3343	3361,6	2806,7	3170,4	5,09
Хмельницька	3039,5	3289,1	2761,6	3030,1	4,86
Миколаївська	2803,8	2864	2896,2	2854,7	4,58
Запорізька	2111	2417,6	2728,1	2418,9	3,88
Тернопільська	2228,9	2651,4	2197,8	2359,4	3,79
Херсонська	1686,4	2156,2	2623,3	2155,3	3,46
Донецька	2210,3	2362,8	1536,7	2036,6	3,27
Житомирська	2108,6	1907,6	1397,2	1804,5	2,90
Львівська	1186,1	1421,9	1359	1322,3	2,12
Луганська	1292,9	1226,3	990,1	1169,8	1,88
Рівненська	1108,6	1222,7	1101,5	1144,3	1,84
Волинська	902	1036,8	1062,3	1000,4	1,61
Івано-Франківська	677,6	780	688,3	715,3	1,15
Чернівецька	625,5	669,7	523,5	606,2	0,97
Закарпатська	325	343,4	331	333,1	0,53
Всього	63051,3	63859,3	59960,3	62290,3	100

Джерело: розраховано автором за даними [46]

Якщо співставити одночасну ємність хлібоприймальних підприємств із

середнім валовим збором зерна за три останні роки (62,3 млн. т), то задоволеність зерносховищами буде:

$$38 / 62,3 * 100 = 61 \%.$$

Аналіз даних показує (рис. 2.6), що забезпеченість обсягів виробництва зерна зерносховищами найбільша в Одеській, Дніпропетровській, Херсонській та Запорізькій областях. В інших областях присутній їх дефіцит – від 77% у Львівській області до 25% у Вінницькій.

На дефіциті місткостей наголошують низка дослідників, зважаючи на питому вагу одночасної ємності елеваторів у валовому обсязі виробництва зерна наголошують і низка дослідників [8; 18].

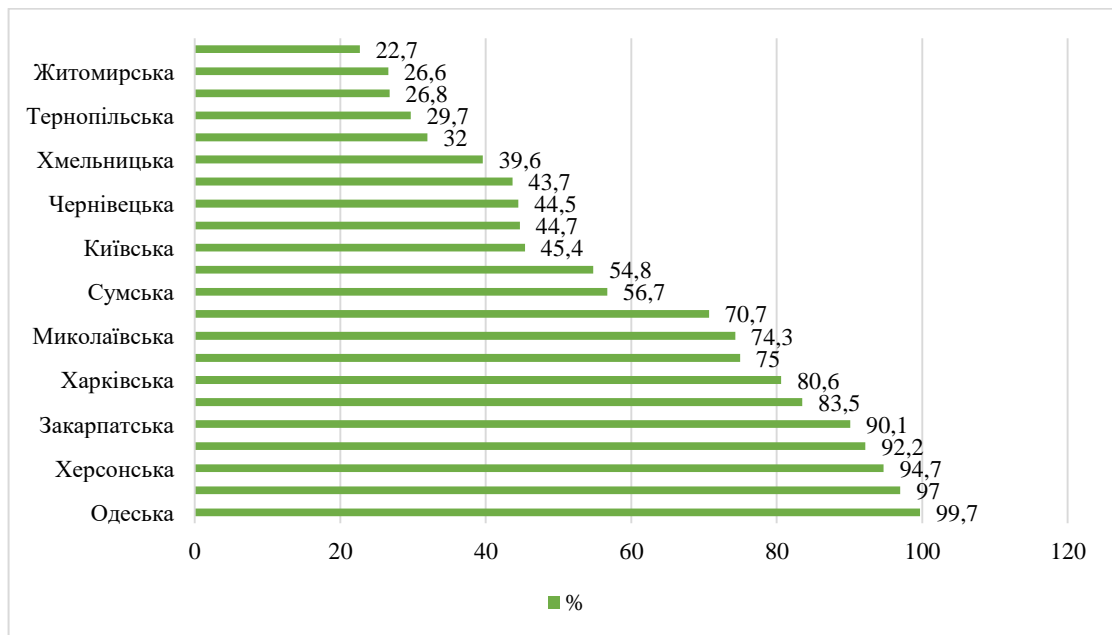

Рис. 2.4. Співвідношення одночасної ємності зберігання з валовим збором зерна за областями України. Джерело: розраховано автором

Ми вважаємо, що реальний дефіцит потужностей зі зберігання за цими даними не можна встановити, оскільки в даному разі не враховано перевантаження хлібоприймальних підприємств у зв'язку із відпусканням зерна на експорт та у переробку. З іншого боку існує фактор нерівномірного приймання збіжжя через сезонність його вирощування.

У такий спосіб нами висунуто гіпотезу, що на сьогодні відсутній

дефіцит ємностей для зберігання зерна на державному рівню попри те, що в останні роки валовий збір зерна значно збільшився. Для її перевірки ми вважаємо за доцільне використати логіку балансу зерна. Відповідно постає необхідність у визначенні середньої питомої ваги за місяцями впродовж року: приймання зерна хлібоприймальними підприємствами; обсягів експорту зерна; виробництва борошна як продукту з продовольчого зерна, що найбільш споживається. Проаналізуємо перелічені фактори.

Для визначення питомої ваги приймання зерна підприємствами хлібопродуктів нами було проведено дослідження руху зерна на шести підприємствах хлібопродуктів (ВАТ Балтському ХПП, ВАТ Буяликському ХПП, ВАТ Любашівській й ВАТ Роздільнянському елеваторах Одеської області, ДП Потаському ХПП та ДП Уманському елеваторі Черкаської області) за три роки. Такий підхід забезпечив наявність 18 спостережень. Розраховані нами середні дані з надходження зерна за місяцями року представлені на рис. 2.7.

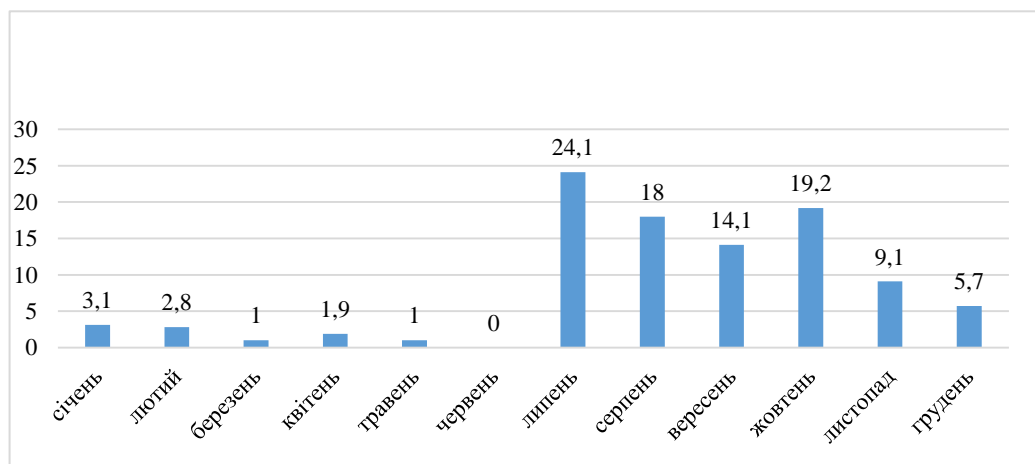

Рис.2.5. Динаміка середньої за три роки (2017-2019 рр.) питомої ваги обсягів приймання зерна підприємств хлібопродуктів впродовж року, %.

Джерело: розраховано автором за власними дослідженнями

За аналізом представленого динамічного ряду можна дійти висновку, що найбільше надходження зерна триває у липні (24,1%), жовтні (19,2%),

серпні (18%) та вересні 14,1%, також є надходження у листопаді та грудні. Значно менше їх приходить на першу половину року.

Експорт зернових також має коливання впродовж року. Розрахунок середніх значень (рис. 2.6) надає можливість стверджувати, що найбільші обсяги експорту відбуваються у жовтні (14,3%), листопаді (13%), вересні та грудні.

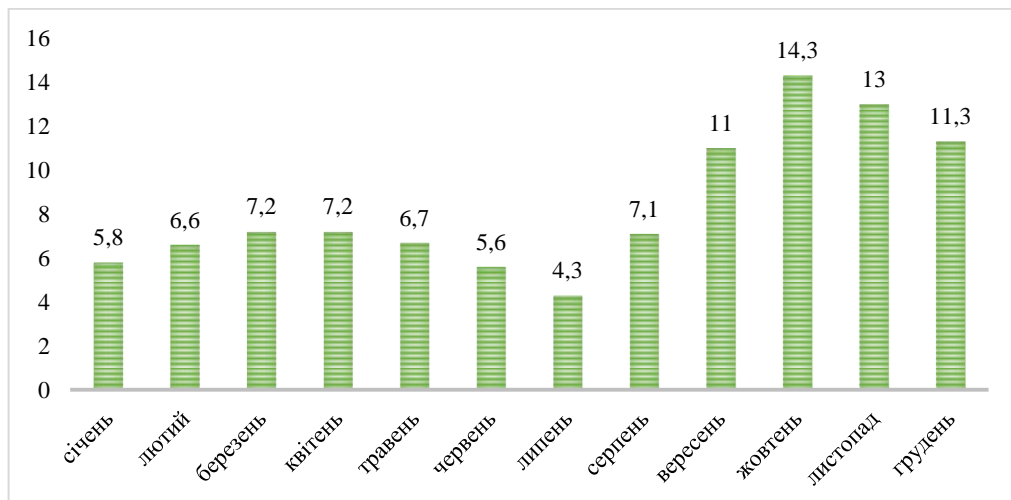

Рис. 2.6. Динаміка середньої за три роки (2017-2019 р.) питомої ваги обсягів експорту зерна з України, %. Джерело: розраховано автором

За дослідженням [46] найбільша частка (43%) у структурі валового збору зерна займає пшениця, яка переважно (67%) йде на виробництво борошна. Зважаючи на це ми прийшли до висновку, що достатнім буде дослідити саме його динаміку виробництва.

За аналізом наведених даних можна дійти висновку, що виробництво борошна за місяцями майже не відрізняється. Розраховані середні значення (рис. 2.7) підтверджують, що у виробництві борошна майже не має коливань, воно рівномірно розподілено за місяцями впродовж року з невеликим підвищенням у березні та грудні.

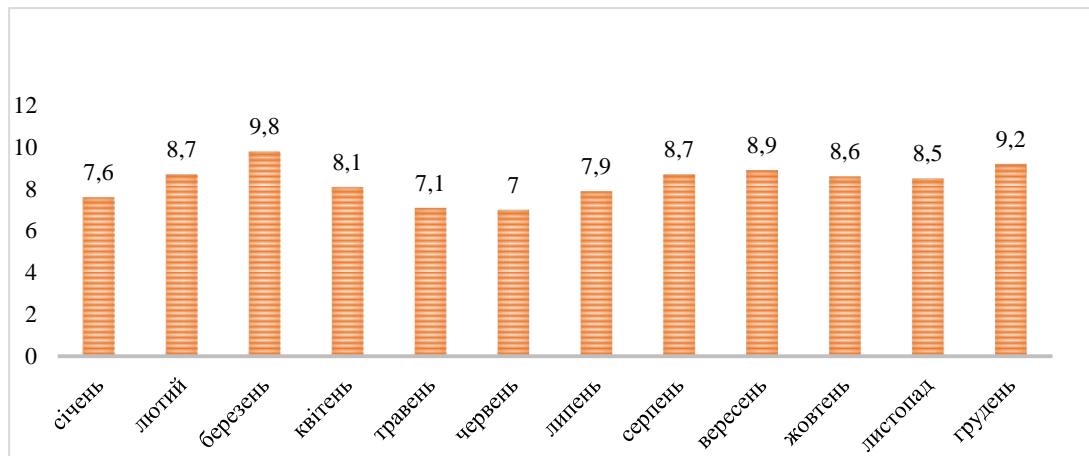

Рис. 2.7. Динаміка середньої за три роки (2017-2019 рр.) питомої ваги обсягів виробництва борошна за три роки в Україні. Джерело: розраховано автором

Для остаточного висновку щодо підтвердження гіпотези стосовно достатності ємностей хлібоприймальних підприємств ми вважаємо за доречне провести відповідний експериментальний розрахунок.

В основу експериментального розрахунку положено гіпотезу, що при значеннях запасів зерна на кінець місяця менших за потужність – їх вистачає, у протилежному випадку – не вистачає.

За результатами експериментального розрахунку обсяг зерна, що зберігається на хлібоприймальних підприємствах, не перевищує 33 млн. т, що менше за їх потужність в 38 млн. т. Проте, при подальшому нарощування валових зборів зернових цих потужностей не буде вистачати.

Окремо треба зупинитися на потужності зернових терміналів. Вона на сьогодні становить 2,3 млн. тонн. По оцінках фахівців це є недостатнім. Разом з тим, збільшити таких потужностей не можливо через низку причин:

- території портів обмежені міською забудовою, оскільки у багатьох містах порти знаходяться практично в центрі;
- логістичні проблеми, пов'язані із обмеженням під'їздів до портів тієї ж міською забудовою та неможливістю прокласти нові залізничні гілки і неможливістю побудувати нові або розширити існуючі автомагістралі;

– через обмеженість площ неможливо збільшити фронт прийому вагонів та збільшити майданчик для прийому автотранспорту.

Характеристика послуг. Підприємства хлібопродуктів надають однаковий перелік послуг, які пов'язані із доробкою та зберіганням зерна, тобто вони є вузькоспеціалізованими і на ринку відсутня явна диференціація товарів. Важливим є те, що безпосередньо зерно з яким працюють хлібоприймальні підприємства має специфічні властивості, які виділяють його з ряду інших сировинних ресурсів: зерно використовують для найбільш масових продуктів повсякденного вживання; немає заміників цього сировинного ресурсу; зерно має тривалий термін зберігання, який може сягати декілька років; не вимагає для транспортування спеціальної кошторисної тари.

Послуги відрізняються лише за видами ХПП. На лінійних зерноскладах, які розташовані поблизу сільськогосподарських підприємств, що спеціалізуються на виробництві зерна, виконують послуги з післязбиральної доробки і зберігання зерна. Портові елеватори готують партії зерна на експорт і відвантажують його на морські судна.

Прибутковість галузі. В цілому галузь є прибутковою. Рентабельність послуг в ній коливається від 20 до 28%.

Проведений аналіз підтверджує перспективність галузі зберігання. Як було нами показано ведеться активне будівництво нових зерноскладів і проводиться переоснащення існуючих. Цьому сприяє розвиток аграрного сектору. Починаючи з 2009 року почали утворюватися аграрні вертикально інтегровані холдинги, що сприяло притоку інвестицій в сільське господарство. В результаті стали застосовуватися раніше виведені і невикористовувані землі, зростає врожайність сільгоспкультур, змінюється система сівозміни, збільшується валовий збір зернових культур. Протягом останніх 5 років тричі фіксувався урожай, який перевищує 60 млн т., і хоча ці показники не відповідають державній програмі Міністерства аграрної політики «Зерно України» [26], в якій передбачено збільшення виробництва

зернових в 2019/2020 МР до 70-80 млн т, цей сценарій у подальшому вельми вірогідно буде реалізований. Це підтверджують і аналітики провідних міжнародних аграрних інститутів – FAO, USDA.

У зв'язку з подальшим розвитком зернового ринку, що обумовлено підвищеними попитом на зерно на світовому ринку та впровадженням сучасних агротехнологій і збільшення врожайності, галузь і надалі буде розвиватися за кількома напрямками: розвиток сучасних потужних хлібоприймальних підприємств в системі зберігання агрохолдингів, будівництво мініелаваторів та ангарів й модернізація складів напільного зберігання для дрібних і середніх сільгоспвиробників, розвиток портових та річкових зернових терміналів.

Проведений нами аналіз галузі дозволяє дійти висновку, що в цілому вона є прибутковою і на сьогодні система підприємств хлібопродуктів є одним з секторів економіки, що найбільш динамічно розвивається. Проаналізовані дані дозволяють нам за кожним напрямком сформулювати галузеві загрози економічній безпеці підприємств, що мають відповідно стратегічний характер. Виокремленні нами загрози представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Загрози економічній безпеці підприємств хлібопродуктів, спричинені детермінантами стратегічного стану галузі

Напрями аналізу	Характеристика галузі	Загрози економічній безпеці хлібоприймальних підприємств
Розмір ринку та темпи його зростання	Розмір ринку залежить від обсягів валового виробництва зерна, яке має тенденцію до зростання (останні 3 роки в середньому валовий збір становить 62 млн. т, що більше ніж у 2004-2006 рр. в 1,5 рази)	- залежність від врожайності зерна, яка має коливання за роками; - легке входження нових конкурентів через зростання ринку;
Чисельність підприємств в галузі	Чисельність підприємств в галузі має тенденцію збільшуватися. Досить значну частку за ємністю та за чисельністю мають державні підприємства	- легке входження нових конкурентів; - державне регулювання, у т.ч. через значну частку державних підприємств на ринку

Продовження таблиці 2.5

завантаженість потужностей	Ємність хлібоприймальних підприємств має тенденцію до збільшення (за 20 років ємність одночасного зберігання зерна виросла у 1,5 рази). Вона неоднаково розподілена по областям держави, що пов'язано із коливаннями обсягів виробництва за областями. За результатами проведеного експериментального розрахунку можна стверджувати, що на сьогодні потужностей підприємств вистачає, проте при подальшому нарощуванні валових зборів зернових їх буде недостатньо	- загроза відсутності ємностей для зберігання в окремі пікові періоди; - загроза дефіциту ємностей при подальшому збільшенні валових зборів зернових; - загроза дефіциту ємностей зернових терміналів
характеристика послуг	Послуги однорідні. Відрізняються за типами зернохосовищ	- легкість заміни послуг для споживачів за умови рівних транспортних витрат;
прибутковість галузі та її привабливість	В цілому галузь є прибутковою. В галузі застарілі основні фонди, що впливає на формування тарифів. Переважно використовується витратний метод формування тарифів	- загроза збільшення конкурентів на ринку через привабливість галузі

Джерело: розроблено автором за результатами проведеного аналізу

2.2. Аналіз фінансової стану підприємства як метод оцінки його економічної безпеки

Підприємство ТОВ "ТД "КИЇВХЛІБ" зареєстрована 09.03.2017 за юридичною адресою Україна, 04080, місто Київ, вулиця Костянтинівська, 64. Керівником організації є Кравченко Наталія Вікторівна. Розмір статутного капіталу складає 100 000,00 грн.

ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є офіційним представником компанії «Київхліб», через яку здійснюються всі поставки продукції, яка вироблена «Київхліб».

Крім цього, ТОВ «Торговий дім «Київхліб» здійснює наступні види діяльності:

- оптова торгівля цукром, шоколадом і кондитерськими виробами;

- оптова торгівля продуктами харчування, рибою, ракоподібними і молюсками;
- оптова торгівля зерном, тютюном, насінням та кормами для тварин;
- оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими маслами та жирами;
- неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами;
- роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах продуктами харчування;
- роздрібна торгівля хлібобулочними та цукровими кондитерськими виробами;
- роздрібна торгівля алкогольними та іншими напоями в спеціалізованих магазинах;
- роздрібна торгівля продуктами харчування в спеціалізованих магазинах;
- інша допоміжна діяльність у сфері транспорту;
- надання в оренду та експлуатацію власного чи орендованого майна;
- технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- вантажний автомобільний транспорт;
- обробка даних, розміщення інформації на веб-вузлах.

Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Коло найважливіших показників діяльності підприємств включає:

- фінансову стійкість та стабільність підприємства;
- ліквідність і платоспроможність;

- рентабельність діяльності підприємства.

Показники фінансової стійкості та стабільності ТОВ «Торговий дім «Київхліб» представлені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Показники фінансової стійкості ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Показник	Формула	Нормативне значення	2018	2019	2020
1. Коефіцієнт автономії	ВК/А	>0,5	-0,03	-0,01	0,0001
2. Коефіцієнт фінансової залежності	А/ВК	<1	-39,7	-88,6	1185
3. Коефіцієнт заборгованості	ПК/А	<0,5	1,03	1,05	0,99
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	ОА/ВК	>0,3	-37,9	-86,6	1168
5. Коефіцієнт фінансування	ПК/ВК	<1	-40,7	-92,9	1185

Джерело: розраховано автором на основі балансу підприємства за 2018-2020 рр.

ВК – власний капітал;

ПК – позиковий капітал;

А – активи підприємства;

ОА - оборотні активи.

Наведені показники свідчать про значне погіршення фінансового ступеню в 2018-2020 роках.

Частка власного капіталу підприємства до 2020 року є від'ємною. Як наслідок решта показників має від'ємне значення, що свідчить про вкрай незадовільний фінансовий стан підприємства та його слабку економічну безпеку. У 2020 році у підприємства з'являється власний капітал, але все рівно показники фінансового стану не відповідають нормативним значенням та свідчать про незадовільну економічну безпеку підприємства.

Доповненням до цього показника є коефіцієнт заборгованості, він показує частку майна, що фінансується за рахунок позичених коштів.

Коефіцієнт заборгованості зростає у 2019 році порівняно з 2018 роком та йде на спад в 2020 році.

За нормативним значенням коефіцієнта маневреності власного капіталу підприємство має використовувати для фінансування поточної діяльності, тобто вкладати в оборотні кошти, не менше 30 % власного капіталу. Однак і без того низьке значення цього показника у 2018 році поступово знижувалось у 2019, але суттєво зростає в 2020 році, тобто саме в 2020 році підприємство починає інвестувати власний капітал в оборотні кошти.

Коефіцієнт фінансування показує, як зростає обсяг залучених коштів на одиницю власного капіталу. Його значення свідчать про посилення залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

До того ж у 2020 році у підприємства з'являються довгострокові кредити, яких до цього часу воно не мало.

Одними з ключових ознак фінансової стану підприємства є його ліквідність та платоспроможність. Показники платоспроможності мають дещо інше аналітичне навантаження, ніж показники ліквідності: якщо ліквідність характеризує підприємство з точки зору можливості розрахуватися за своїми зобов'язаннями за певний час за допомогою перетворення своїх активів на гроші, то під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розрахуватися з кредиторами негайно, в день настання строку платежів, тобто йдеться про постійну наявність у нього в необхідних розмірах платіжних засобів або активів, які можуть негайно бути перетвореними у платіжні засоби.

З таблиці 2.7 наведено показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

Таблиця 2.7

Показники ліквідності та платоспроможності ТОВ «Торговий дім
«Київхліб» 716869

Показник	Формула	Нормативне значення	2018	2019	2020
1. Коефіцієнт покриття загальний	ОА/ПЗ	>1	0,93	0,97	1,00
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	(ОА- З)/ ПЗ	>0,7-0,8	0,79	0,85	0,87
3. Коефіцієнт абсолютної (миттєвої) ліквідності	ГК/ПЗ.	>0,2	0,01	0,02	0,01
4. Частка оборотних коштів у активах	ОА/А		0,96	0,98	0,98
5. Частка запасів в оборотних активах	З/ОА		0,15	0,11	0,13
6. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	ДЗ/КЗ	>2	0,83	0,88	0,95

Джерело: розраховано автором на основі балансу підприємства за 2018-2020 рр.

ОА – оборотні активи;

З – запаси;

ГК – грошові кошти;

ПЗ – поточні зобов'язання підприємства;

ДЗ – дебіторська заборгованість підприємства;

КЗ – кредиторська заборгованість підприємства.

Оборотних активів підприємство достатньо аби повністю покривати його поточні зобов'язання. Тому коефіцієнт покриття загальний щороку впритул наблизившись до нього.

Що стосується коефіцієнта абсолютної (миттєвої) ліквідності, то очевидно є дуже мала частка грошових коштів в загальній сумі оборотних активів підприємства.

Поступове збільшення коефіцієнта поточної ліквідності, який знаходиться в межах нормативного значення є позитивним явищем. В той же час необхідна кількість грошових коштів на рахунках також сприяє вдалій господарській діяльності підприємства. Однак, підприємство почало залучати довгострокові позикові кошти тільки з 2020 року, а постійне збільшення короткострокових робить майже неможливим своєчасне їх погашення, навіть при певному збільшенні ліквідних активів.

Можливо, саме з неспроможністю вчасно сплачувати борги пов'язане таке раптове збільшення поточних зобов'язань.

Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує стан розрахунків підприємства за цими видами зобов'язань. Зрозуміло, що надходження від дебіторів роблять можливим сплату боргів кредиторам (якщо співпадають строки їх погашення). Тому цей показник характеризує платоспроможність підприємства.

За даними підприємства дебіторська заборгованість не перевищує кредиторську цей показник знизився хоч і зростає з року в рік, але далекий від нормативного значення.

Таким чином можна стверджувати, що в 2018 – 2020 роках ТОВ «Торговий дім «Київхліб» мало низьку ліквідність та платоспроможність, а як наслідок і низьку економічну безпеку.

2.3. Оцінка ефективності економічної безпеки підприємства

Оцінка показників прибутковості (рентабельності) діяльності товариства (таблиця 2.8) дає можливість оцінити ефективність економічної безпеки підприємства.

Таблиця 2.8

Показники рентабельності діяльності ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Показники	Формула	2018	2019	2020
1. Рентабельність продажу	ВП/ЧД	0,26	0,25	0,25
2. Рентабельність основної діяльності	ЧП/К	0,04	0,004	0,009
3. Рентабельність власного капіталу	ЧП/ВК	-	-	3,6

Джерело: розраховано автором на основі балансу та звіту про фінансові результати підприємства за 2018-2020 рр.

ВП – валовий прибуток ;

ЧП – чистий прибуток;

ЧД – чистий дохід;

ВК – власний капітал;

Дані таблиці свідчать про низьку прибутковість діяльності підприємства. Рентабельність основної діяльності в середньому складає 0,05%, тобто на кожну гривню витрат компанія отримала 0,005 грн. прибутку. В динаміці цей показник постійно зростає.

Значні коливання рентабельності власного капіталу, розрахованого щодо чистого прибутку. В 2018 та 2019 роках маємо від'ємне значення власного капіталу, тому рентабельності не існує, а в 2020 році рентабельність власного капіталу складає 360%..

Діяльність ТОВ «Торговий дім «Київхліб» хоч і була прибутковою на протязі трьох останніх років, але рентабельність підприємства є дуже низькою, що свідчить про низьку ефективність економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

Щодо ефективності використання фінансових ресурсів ТОВ «Торговий дім «Київхліб», то оцінити її можна на основі аналізу показників рентабельності капіталу (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Показники рентабельності капіталу ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Показники	Формула	2018	2019	2020
1.Рентабельність капіталу	П/К	0,04	0,006	0,02
2.Рентабельність капіталу за чистим прибутком	ЧП/К	0,04	0,004	0,01
3.Рентабельність власного капіталу	ЧП/ВК	-	-	3,6
4. Рентабельність власного капіталу за чистим прибутком	ЧП/ВК	-	-	3,6
5.Рентабельність позикового капіталу за чистим прибутком	ЧП/ПК	0,04	0,003	0,01

Джерело: розраховано автором на основі балансу та звіту про фінансові результати підприємства за 2018-2020 рр.

У найприбутковішому 2020 році на кожну гривню власного капіталу підприємство отримувало 3,6 грн. чистого прибутку, але до 2020 року власний капітал підприємства мав від'ємне значення. Натомість позиковий капітал приніс в 2018 році 4 % чистого прибутку, а в 2019 – лише 0,3 %, а в 2020 році – 1%..

Таким чином найефективніше використовувалися фінансові ресурси в 2020 році, а найменш ефективно – в 2019.

Використавши Модель Дюпона, можна визначити причини змін рентабельності власного капіталу та резерви її підвищення (таблиця 2.10).

Таблиця 2.10

Формування прибутковості роботи підприємства ТОВ «Торговий дім
«Київхліб» за моделлю Дюпона

Показник	Формула	2018	2019	2020
1.Рентабельність власного капіталу	ЧП/ВК	-	-	3,6
2.Рентабельність реалізації продукції	ЧП/Р	0,006	0,001	0,002
3.Коефіцієнт оборотності активів	Р/А	6,3	4,9	4,9
4.Коефіцієнт фінансової залежності	А/ВК	-	-	1185,9

Джерело: розраховано автором на основі балансу та звіту про фінансові результати підприємства за 2018-2020 рр.

За рахунок того, що власний капітал підприємства в 2018 та 2019 роках мав від'ємне значення неможливо повноцінно зробити аналіз даного показника, але в 2020 році рентабельність власного капіталу складає 3,6..

Про використання фінансових ресурсів свідчать також показники оборотності капіталу (таблиця 2.11), вони характеризують швидкість його обертання, фінансову активність підприємства. Прискорення обертання вивільняє кошти, які можна пустити у роботу повторно або використати з іншою метою.

Прискорення оборотності капіталу могло б компенсувати його нестачу на підприємстві.

Таблиця 2.11

Показники оборотності капіталу підприємства ТОВ «Торговий дім
«Київхліб»

Показник	Формула	2018	2019	2020
1.Оборотність всього капіталу	Р/К	6,1	4,7	5,2
2. Період обороту всього капіталу, днів	360×К/Р	59	76	73
3.Оборотність власного капіталу	Р/ВК	-	-	5863,7

Продовження таблиці 2.11

4.Період обороту власного капіталу, днів	$360 \times \text{ВК/Р}$	-	-	0,06
5.Оборотність позикового капіталу	Р/ПК	6,1	4,7	5,3
6.Період обороту позикового капіталу, днів	$360 \times \text{ПК/Р}$	59	88	68

Джерело: розраховано автором на основі балансу та звіту про фінансові результати підприємства за 2018-2020 рр.

Згідно даних таблиці капітал підприємства може здійснювати до 5 оборотів в рік. Найшвидше капітал підприємства обертався в 2018 році.

Що стосується власного капіталу, то він також може здійснювати до 5 оборотів в рік, але такий висновок робимо виключно по аналізу 2020 року. Позиковий капітал має таку ж оборотність, як і власний капітал та капітал в цілому.

Відповідно до проведеної оцінки ефективності економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» можна зробити загальний висновок, що вона знаходиться на дуже низькому рівні і потребує вжиття негайних заходів щодо її підвищення.

Такими заходами можуть механізми підвищення прибутковості підприємства та формування власного капіталу, що сприятиме підвищенню ефективності економічної безпеки підприємства. Це може бути здійснено як за рахунок цінової політики, так і за рахунок зниження витрат.

Висновки до розділу 2

1. За результатами проведеного аналізу за напрямками: розмір ринку та темпи його зростання; чисельність підприємств в галузі; завантаженість потужностей; характеристика продукції; прибутковість галузі та її привабливість, – встановлено, що існує низка тенденцій на світовому ринку зерна, які сприяють збільшенню його виробництва і як наслідок –

збільшенню ринку послуг хлібоприймальних підприємств. Встановлено, що чисельність підприємств в галузі збільшується. На ринку присутні як державні так і приватні підприємства. Із зростанням кількості елеваторів збільшилася і їх потужність. Доведено, що галузь є прибутковою і на сьогодні динамічно розвивається.

2. Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

3. Одними з ключових ознак фінансової стану підприємства є його ліквідність та платоспроможність. Показники платоспроможності мають дещо інше аналітичне навантаження, ніж показники ліквідності: якщо ліквідність характеризує підприємство з точки зору можливості розрахуватися за своїми зобов'язаннями за певний час за допомогою перетворення своїх активів на гроші, то під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розрахуватися з кредиторами негайно, в день настання строку платежів, тобто йдеться про постійну наявність у нього в необхідних розмірах платіжних засобів або активів, які можуть негайно бути перетвореними у платіжні засоби.

4. Що стосується коефіцієнта абсолютної (миттєвої) ліквідності, то очевидною є дуже мала частка грошових коштів в загальній сумі оборотних активів підприємства. Поступове збільшення коефіцієнта поточної ліквідності, який знаходиться в межах нормативного значення є позитивним явищем. В той же час необхідна кількість грошових коштів на рахунках також сприяє вдалій господарській діяльності підприємства. Однак, підприємство почало залучати довгострокові позикові кошти тільки з 2020 року, а постійне збільшення короткострокових робить майже неможливим своєчасне їх погашення, навіть при певному збільшенні ліквідних активів.

Таким чином можна стверджувати, що в 2018 – 2020 роках ТОВ «Торговий дім «Київхліб» мало низьку ліквідність та платоспроможність, а як наслідок і низьку економічну безпеку.

5. Оцінка показників прибутковості (рентабельності) діяльності товариства дає можливість оцінити ефективність економічної безпеки підприємства. Діяльність ТОВ «Торговий дім «Київхліб» хоч і була прибутковою на протязі трьох останніх років, але рентабельність підприємства є дуже низькою, що свідчить про низьку ефективність економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

6. Відповідно до проведеної оцінки ефективності економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» можна зробити загальний висновок, що вона знаходиться на дуже низькому рівні і потребує вжиття негайних заходів щодо її підвищення. Такими заходами можуть механізми підвищення прибутковості підприємства та формування власного капіталу, що сприятиме підвищенню ефективності економічної безпеки підприємства. Це може бути здійснено як за рахунок цінової політики, так і за рахунок зниження витрат.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ТОРГОВИЙ ДІМ «КИЇВХЛІБ»

3.1. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами підприємства як способу забезпечення фінансової рівноваги

Однією з поширених проблем сучасних підприємства є недостатня ефективність організації управління їхніми фінансовими ресурсами та, як наслідок, економічної безпеки. Недосконале управління в свою чергу спричиняє низьку прибутковість фінансових ресурсів та підприємства в цілому. Тому удосконалення управління фінансовими ресурсами господарюючого суб'єкта є центральною ланкою комплексу заходів, спрямованих на забезпечення його економічного зростання.

ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є прикладом підприємства, яке потребує реорганізації управління фінансовими ресурсами. В умовах жорсткої конкуренції на ринку вдало організоване управління дасть змогу компанії зміцнити своє фінансове становище та підвищити ефективність економічної безпеки.

Управління фінансовими ресурсами будь-якого підприємства, в тому числі і ТОВ «Торговий дім «Київхліб», має бути спрямоване на вирішення таких задач:

1. Формування достатньої кількості фінансових ресурсів, яка забезпечуватиме необхідні темпи економічного розвитку підприємства. В рамках цієї задачі потрібно визначити загальну потребу підприємства у фінансових ресурсах для фінансування активів, розробити схеми фінансування оборотних і необоротних активів та системи заходів залучення фінансових ресурсів із різних джерел.

2. Оптимізація розподілу сформованих фінансових ресурсів за видами діяльності та напрямками використання. Ця задача реалізується

шляхом дослідження можливостей найбільш ефективного використання фінансових ресурсів в окремих видах діяльності підприємства та господарських операціях, створення умов ефективного його функціонування.

3. Забезпечення умов досягнення максимальної прибутковості фінансових ресурсів при передбачуваному рівні фінансового ризику. Максимальну прибутковість фінансових ресурсів можна забезпечити вже на стадії його формування за рахунок зниження його вартості, досягнення оптимального співвідношення власних та позикових фінансових ресурсів. При вирішенні даної задачі слід мати на увазі, що підвищення рівня доходності фінансових ресурсів збільшує фінансові ризики, пов'язані з їх формуванням.

4. Забезпечення мінімізації фінансових ризиків, пов'язаних із використанням фінансових ресурсів. Така мінімізація можлива шляхом диверсифікації форм залучених фінансових ресурсів, оптимізації структури джерел їх формування, уникнення окремих ризиків, використання ефективних форм внутрішнього та зовнішнього страхування тощо.

5. Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку. Така рівновага характеризується високим рівнем фінансової стійкості і платоспроможності підприємства та забезпечується формуванням оптимальної структури фінансових ресурсів, його авансуванням у високоліквідні активи.

6. Забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства. Фінансова гнучкість – це здатність підприємства швидко формувати необхідний об'єм додаткових фінансових ресурсів в разі потреби (поява вигідних інвестиційних пропозицій, прискорення економічного зростання). Необхідна фінансова гнучкість забезпечується під час формування фінансових ресурсів за рахунок оптимізації співвідношення власних та позикових їх видів, довгострокових та короткострокових форм

їх залучення; зниження рівня фінансових ризиків; своєчасних розрахунків з інвесторами та кредиторами.

7. Оптимізація обороту фінансових ресурсів. Вона передбачає ефективне управління потоками фінансових ресурсів, прискорення їх обертання, зниження залишків фінансових ресурсів, що тимчасово не використовуються.

8. Забезпечення своєчасного реінвестування фінансових ресурсів у більш прибуткові активи і операції в разі, якщо вони не можуть забезпечити запланований рівень доходності.

Визначення пріоритетних для підприємства задач управління фінансовими ресурсами є суттєвим кроком до їх вирішення та полегшує здійснення управління. Очевидним є те, що кожна із визначених задач є особливо актуальною для сервісного центру, тому потрібний комплексний підхід до їх вирішення.

Управління фінансовими ресурсами – це процес, який складається з трьох етапів:

- Виявлення та формулювання задач управління фінансовими ресурсами (найбільш типові з яких були зазначені вище) на базі попередньо здобутого досвіду та наявної інформації.
- Прийняття управлінського рішення щодо використання фінансових ресурсів та його реалізація.
- Аналіз результатів прийнятого рішення з погляду можливих способів його заміни.

На основі наведеного алгоритму можна побудувати удосконалену систему управління фінансовими ресурсами, адаптовану до умов діяльності ТОВ «Торговий дім «Київхліб» . Схематично вона матиме такий вигляд як на рисунку 3.1.

Перший етап удосконаленого процесу управління – оцінка стимулу.

ТОВ «Торговий дім «Київхліб» має вагомий стимул – відсутність ефективної системи управління його фінансовими ресурсами та низьку

ефективність його економічної безпеки. Оскільки, сучасні умови господарювання (значна конкуренція, розвинутий ринок, міжнародні зв'язки) цього вимагають, на протязі останніх чотирьох років підприємство зазнало погіршення показників своєї діяльності та фінансового стану в цілому.

Другий етап – використання досвіду управління фінансовими ресурсами.

Рис. 3.1. Схема організації системи управління фінансовими ресурсами ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Джерело: розроблено автором

Для цього досліджуване підприємство має проаналізувати власні помилки та надбання в організації управління фінансовими ресурсами, визначити причини погіршення фінансового стану та економічної безпеки

протязі 2018 – 2020 років. Окрім власного досвіду обов'язковим є вивчення досвіду інших підприємств галузі як в Україні, так і за кордоном. Також слід опрацювати праці найвідоміших авторів з питань економічної безпеки, можливо, навіть запросити фахівців для оцінки ситуації, незалежного висновку та подальшої співпраці.

Третій етап – формулювання проблеми.

Даний етап передбачає конкретизацію існуючих на підприємстві проблем у сфері управління фінансовими ресурсами, виділення головних (тих, що потребують негайного вирішення) та другорядних.

Зокрема перед ТОВ «Торговий дім «Київхліб» стоїть ряд проблем:

- недостатність фінансових ресурсів;
- недосконала структура наявних фінансових ресурсів;
- труднощі при здійсненні розрахунків з постачальниками (впливає із значного зростання кредиторської заборгованості);
- відсутність власного капіталу у 2018-2019 роках та незначна його кількість у 2020 році. тощо.

Четвертий етап – пошук рішення.

На цьому етапі формується система усіх можливих рішень кожної із визначених проблем. Кожне рішення, певна річ, повинно мати кілька варіантів та можливість заміни у разі потреби. Система рішень формується працівниками фінансового відділу та узгоджується керівництвом сервісного центру на засіданнях за участю керівників усіх структурних підрозділів.

П'ятий етап – збір даних та їх прогнозування.

На цьому етапі фахівці ТОВ «Торговий дім «Київхліб» мають порівняти показники діяльності підприємства, фактичні та заплановані, оцінити відхилення та встановити їх причини. Також потрібно проаналізувати можливі зміни та динаміку відповідних показників за умови прийняття сформованих рішень, провести розрахунок прогнозних даних. Усі ці дані, при можливості, слід порівняти із показниками аналогічних підприємств області, регіону, країни в цілому. На основі цього визначаються та

опрацьовуються розбіжності, їх причини та наслідки. Даний етап реалізується у тісній співпраці з попереднім.

Наприклад, такі проблеми підприємства ТОВ «Торговий дім «Київхліб» як недостатність фінансових ресурсів та недосконала їх структура пов'язані головним чином із нераціональним використанням фінансових ресурсів, що впливає із нерівномірності обсягів надання послуг. Внаслідок цього на протязі року спостерігається коливання його грошових потоків, які часто не співпадають: виникає надлишок коштів або їх нестача.

Таким чином, одним із очевидних способів вирішення проблеми недостатності фінансових ресурсів є збалансування грошових потоків (надходження та видатку) у часі. Тобто, більшу частину фінансових ресурсів сервіс-центру потрібно накопичувати на початку та у кінці року, щоб у середині наступного повністю задовольнити потребу в них. В кінці зими та на початку весни зайві фінансові ресурси можна вилучити з виробництва на інші цілі (наприклад, інвестування). У другому півріччі формування фінансових ресурсів потрібно здійснювати поступово частинами, згідно потреби в них. Для цього на наступний рік потрібно скласти графік надходження грошових коштів.

Вирішити проблему недосконалої структури фінансових ресурсів можна шляхом розробки плану формування та використання фінансових ресурсів. Він дозволить спланувати надходження фінансових ресурсів та їх видаток так, щоб досягнути фінансової рівноваги (коли надходження фінансових ресурсів дорівнює їх видатку) та забезпечити їх найприбутковіше використання. Тобто залежно від характеру потреби у фінансових ресурсах (від строку їх використання, потрібної суми, прибутковості операції тощо) підприємство обирає найбільш зручний спосіб їх формування (амортизаційні відрахування, банківський кредит, емісія цінних паперів, інші джерела).

Плануючи джерела надходжень фінансових ресурсів, слід спочатку максимально використати внутрішні джерела: прибуток, амортизаційні відрахування; потім визначити суму ресурсів, які потрібно залучити зовні та

спосіб залучення (прорахувати вартість кредитних ресурсів, ризиковість можливих операцій, умови отримання).

Для досягнення фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі під час складання плану формування та використання фінансових ресурсів ТОВ «Торговий дім «Київхліб» слід також орієнтуватись на модель фінансової рівноваги:

$$ЧП + АВ + \Delta\Phi P = \Delta HA + В\Phi P, \text{ де} \quad (3.1)$$

ЧП – чистий прибуток;

АВ – амортизаційні відрахування;

$\Delta\Phi P$ – приріст фінансових ресурсів за рахунок інших джерел;

ΔHA – приріст необоротних активів;

ВФР – використання фінансових ресурсів на інші цілі підприємства.

Модель фінансової рівноваги для ТОВ «Торговий дім «Київхліб» матиме вигляд:

$$З\Phi P_{np} + ЧП + АВ + ПВКЗ = С + ВР + ПОЗ + З\Phi P_{kr}, \text{ де} \quad (3.2)$$

ЗФР_{np}/ЗФР_{кр} – залишок фінансових ресурсів відповідно на початок та на кінець року;

ПВКЗ – приріст внутрішньої кредиторської заборгованості;

С – використання фінансових ресурсів на цілі споживання;

ВР – витрати на реорганізацію структури підприємства;

ПОЗ – поліпшення основних засобів.

Певна річ, план формування і використання фінансових ресурсів та графік надходження грошових коштів розробляються узгоджено.

Шостий етап – формування системи критеріїв ефективності прийнятих рішень.

Серед критеріїв ефективності можна виділити:

- визначення реального обсягу наявних фінансових ресурсів та потреби в них;

- розподіл та використання фінансових ресурсів з урахуванням потреб підприємства, економічної доцільності та впливу на кінцеві результати виробничо-господарської його діяльності;
- контроль за раціональним використанням ресурсів, виконанням планових завдань, безперервністю розрахунків;
- організація своєчасних розрахунків з фінансово-кредитною системою, іншими підприємствами, організаціями, працівниками;
- проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства як бази для прийняття наступних управлінських рішень.

Сьомий етап – прийняття управлінського рішення.

На основі представленої оцінки (згідно визначених критеріїв ефективності) прийнятих рішень та результатів прогнозування керівництво ТОВ «Торговий дім «Київхліб» обирає найбільш оптимальне за даних умов рішення конкретної проблеми. Важливу роль у процесі прийняття рішення відіграє ризиковість фінансових операцій. Аналіз можливих фінансових ризиків для кожного рішення роблять працівники фінансового відділу, а результати подають на розгляд керівництву разом із системою рішень.

На діяльність ТОВ «Торговий дім «Київхліб» під час формування та використання фінансових ресурсів найбільше впливають такі види фінансових ризиків:

- Ризик підвищення ринкових цін на ресурси. Він спричиняє зростання собівартості надання послуги та відповідне зниження прибутку, а отже, обмежує формування власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. Даний ризик виникає внаслідок: помилки під час проведення аналізу та прогнозування кон'юнктури ринку ресурсів; можливих змін політики ціноутворення деяких постачальників; звуження кола найоптимальніших для підприємства постачальників тощо. Однією із важливих причин підвищення цін на ресурси є інфляційні процеси.

- Інфляційний ризик. Є надзвичайно актуальним в сучасних умовах, супроводжує практично всі фінансові операції підприємства. Саме тому цей вид ризику вимагає особливої уваги керівника фінансового відділу. Інфляційний ризик характеризується можливістю знецінення реальної вартості капіталу, а також зниження очікуваних прибутків від здійснення фінансових операцій.
- Відсотковий ризик – ризик майбутнього непередбачуваного підвищення відсоткової ставки за кредитами та зниження депозитної ставки. Причиною виникнення даного ризику можуть бути зміни кон'юнктури фінансового ринку під впливом державного регулювання або коливання пропозиції вільних грошових ресурсів, не кажучи уже про інфляційні процеси. Крім того підвищення відсоткової ставки за кредит може статися, якщо кредитор має підстави сумніватися у кредитоспроможності свого позичальника, у даному випадку ТОВ «Торговий дім «Київхліб». У будь-якому випадку фінансові наслідки такого явища негативні.
- Кредитний ризик. Він виникне у фінансовій діяльності сервісного центру при наданні ним комерційного кредиту покупцям. Останні можуть не виконати своїх зобов'язань взагалі або виконати їх лише частково – виникне ризик неплатежу або несвоєчасного розрахунку.
- Податковий ризик. Він особливо непередбачуваний, проте може мати суттєві наслідки для фінансової діяльності ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Цей вид ризику може проявлятися по-різному: введенням нових податків та зборів, підвищенням рівня ставок існуючих податків та зборів; зміною строків та умов здійснення податкових платежів; відміною податкових пільг тощо.
- Ризик неспрацювання обраного методу фінансування. Він не такий загрозливий як попередні, однак також має місце під час здійснення господарської діяльності. Якщо компанія планує залучити значні позикові кошти із різних джерел, може виникнути їх нестача у певний момент часу; сильний вплив матимуть інфляційний та відсотковий ризики, а також якість

роботи обслуговуючого банку. З різних причин ТОВ «Торговий дім «Київхліб» може не сформувати необхідну кількість власних фінансових ресурсів.

- Також слід звернути увагу на ризик зникнення джерел фінансування, який є особливо небезпечним у випадку монофінансування. Він може виникнути внаслідок: банкрутства чи арешту майна кредитора; зриву чи визнання недійсними запланованих угод; законодавчих перешкод для емісії цінних паперів (облігацій). Орієнтація ТОВ «Торговий дім «Київхліб» на різні джерела залучення фінансових ресурсів зменшує даний ризик, однак не виключає його.

Оцінка ризиковості прийнятих рішень включає: виявлення фінансових операцій із підвищеним ризиком; об'єктивну оцінку можливих втрат; виявлення заходів мінімізації рівня фінансового ризику; виявлення заходів мінімізації можливих фінансових втрат.

На основі проведеного аналізу обирається конкретне рішення. Однак, приймаючи управлінське рішення в умовах ризику, керівник підприємства має опиратися на такі положення:

- відомі всі можливі ризики стосовно об'єкта прийняття рішення;
- показник, який найкраще характеризує ефективність цього рішення (наприклад, рівень чистого прибутку), відповідає поставленим цілям;
- показник, який характеризує рівень ризику (наприклад, відхилення чистого прибутку від очікуваної величини), є прийнятним;
- існує достатня кількість альтернативних рішень;
- змодельовано розвиток подій під впливом можливих факторів ризику;

- кожне альтернативне рішення та модель мають кінцевий показник ефективності (наприклад, конкретне значення суми чистого прибутку).

Восьмий етап – реалізація прийнятих рішень.

Це відбувається у процесі поточної роботи фінансового відділу та підприємства в цілому. Певна річ, має бути розроблений механізм реалізації рішення, що передбачає ретельне планування дій.

Дев'ятий етап – оцінка результату реалізації прийнятих рішень.

Це безперервний процес, який передбачає проведення опитування працівників ТОВ «Торговий дім «Київхліб», перевірку дотримання термінів упровадження рішень, контроль за виконанням поставлених завдань, оцінку впливу результатів прийнятих рішень на покупців, постачальників, фінансові заклади, потенційних інвесторів тощо.

3.2. Формування стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Стратегію економічної безпеки необхідно вважати способом досягнення підприємством своїх цілей, попри вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, які виступають джерелами кризових явищ та стимулюючим імпульсом до їх зростання та перетворення на кризові ситуації і кризовий стан.

Стратегію економічної безпеки як інструмент управління вирізняють такі характерні риси:

- обмеженість за строками здійснення (один – три роки); стратегія вважається реалізованою, коли з'ясується, що підприємство збалансовано функціонує, сформовано стійкі тенденції покращення його фінансово-майнового стану та підвищення ефективності його діяльності;
- пріоритетність – під час виходу підприємства з кризового стану загальнокорпоративна, а також функціональні і ділові стратегії

знають суттєвого коригування і підпорядковуються основній меті антикризового менеджменту;

- підвищена результативність реалізації, яка визначається масштабністю наслідків від успішного (відновлення потенціалу підприємства) або незадовільного (крах суб'єкта господарювання, втрата інвестицій власниками) втілення стратегії;
- звужена функціонально-цільова спрямованість, яка передбачає визначення обмеженого кола об'єктів впливу внаслідок недостатності ресурсної бази кризової фірми;
- орієнтація на ретельний пошук і максимальне використання внутрішніх резервів підприємства;
- яскраво виражений адаптивний характер. [62, с. 49].

Отже, основними складовими стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є наступні види стратегій: виробнича стратегія, функціональна стратегія та бізнесова стратегія (рис. 3.1).

Рис. 3.2. Складові стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім
«Київхліб»

Джерело: розроблено автором

Тепер розкриємо кожну зі складових стратегії економічної безпеки підприємства. Зокрема специфічність виробничої стратегії зумовлена необхідністю постійного вдосконалення технологічних і технічних можливостей надання якісних послуг. Тому неперервний розвиток своїх технологічних можливостей є невід'ємною умовою успішної діяльності підприємств, що, у свою чергу, також є наслідком інтенсифікації галузевої конкуренції.

Функціональні стратегії є забезпечуючими стратегіями, що визначають стратегічну орієнтацію функціональних напрямів – підсистем управління підприємством (маркетингу, виробництва, фінансів, науково-дослідницького сектора, управління персоналом, екологічної і соціальної сфер) і забезпечують досягнення їх цілей, а також керуваність процесом виконання корпоративної та конкурентної стратегій, приймаючи при цьому відчутну участь у розробці і коригуванні останніх [20, с. 206].

Функціональні стратегії розробляються функціональними відділами і службами підприємства на основі корпоративної й ділової стратегії. До функціональних стратегій відносять: маркетингову, фінансову, виробничу та інші. Основне призначення функціональних стратегій – розподіл ресурсів окремого відділу чи служби та визначення відповідного внеску функціонального підрозділу у реалізацію ділової і корпоративної стратегій.

Виробнича стратегія підприємства повинна базуватися не тільки на диференціації виробництва як такого, а й на удосконаленні виробничих можливостей та ініціюванні появи нових і покращення існуючих послуг. При формуванні виробничої стратегії слід враховувати потенційні технологічні можливості, які мають місце на ринку логістичних послуг, а вже потім інтерполювати їх на діяльність конкретного підприємства.

Щодо управління персоналом, то в цьому аспекті спостерігаються негативні тенденції. Підприємства цієї сфери фокусують свою увагу, головним чином, на якості послуг з позицій їх споживачів, а персонал у них на другому місці. Їх керівництво вважає, що успіх підприємств залежить виключно від їх конкурентоспроможності, яка полягає у збільшенні чисельності споживачів, тоді як персонал – це всього лише ресурс, завдяки якому досягається бажаний результат.

Відтак у формуванні функціональних стратегій підприємства слід звернути особливу увагу на підсистему управління персоналом, яка б включала нематеріальну мотивацію, створення сприятливих психологічних умов праці, складання графіків роботи працівників із врахуванням їх побажань та особливостей. Тобто створити такі умови, де кожен співробітник почувався, в першу чергу, особистістю, а не ресурсом для досягнення успіху підприємства.

При формуванні антикризової стратегії підприємства виникає об'єктивна необхідність виявлення тенденцій розвитку фінансового стану та перспективних фінансових можливостей, адже саме від наявних фінансових ресурсів і можливості їх залучення залежить ризик банкрутства чи ефективна прибуткова діяльність. На вирішення таких питань і спрямовано фінансову стратегію.

Важливою функціональною стратегією є фінансова стратегія, що, узгоджуючись із загальною стратегією підприємства, постає ефективним інструментом перспективного управління його фінансовою діяльністю. Однак між ними часто виникають суперечності, оскільки процедури розробки ґрунтуються на різних несумісних передумовах: загальна стратегія орієнтується на визначення основного напрямку розвитку підприємства, а фінансова – лише фокусується на його фінансовій діяльності і фінансових відносинах.

Фінансова стратегія охоплює всі форми фінансової діяльності підприємства: оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та

розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику. Всебічно враховуючи фінансові можливості підприємств, об'єктивно оцінюючи характер внутрішніх і зовнішніх чинників, фінансова стратегія забезпечує відповідність фінансово-економічних можливостей підприємства умовам, які склалися на галузевому і фінансовому ринках. Цілі фінансової стратегії мають підпорядковуватися загальній стратегії розвитку і спрямовуватися на запобігання кризовим явищам, ризику банкрутства, а також на максимізацію прибутку та ринкової вартості підприємства.

Такі аспекти є актуальними і для підприємств досліджуваної галузі. Водночас важливим елементом фінансової стратегії підприємства є інвестиційна стратегія. Нововведення, які плануються і впроваджуються підприємством, потребують значного фінансування, проте значні обсяги грошових коштів не завжди є у власному розпорядженні підприємства. Відтак будь-яка інновація часто потребує залучення інвестицій.

Спільна риса для всіх підприємств логістичної сфери – постійний пошук потенційних інвесторів та розробка інвестиційних проектів задля фінансування впровадження у свою діяльність інноваційних розробок. Відтак побудова інвестиційної стратегії підприємства є обов'язковою умовою при формуванні його антикризової стратегії.

Ділова або бізнес-стратегія – це стратегія забезпечення довгострокових конкурентних переваг окремого підприємства. Ефективність ділової стратегії значною мірою залежить від функціональних стратегій.

Відповідно до цього побудуємо систему складових стратегій економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб», що схематизовано на рис. 3.3.

Основними її елементами є стратегія зростання, яка включає постійне вдосконалення якості послуг та розширення їх асортименту.

Стратегія економічної безпеки підприємства містить три основні стратегії підприємства: виробничу, яка передбачає постійне вдосконалення процесу надання послуг за рахунок удосконалення технічної і технологічної

бази; функціональної стратегії, яка базується на раціональній побудові організаційної структури управління та включає стратегію управління персоналом; фінансовій стратегії, яка забезпечує фінансування розвитку підприємства. У свою чергу, основними елементами стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є стратегія зростання та стратегія стабілізації.

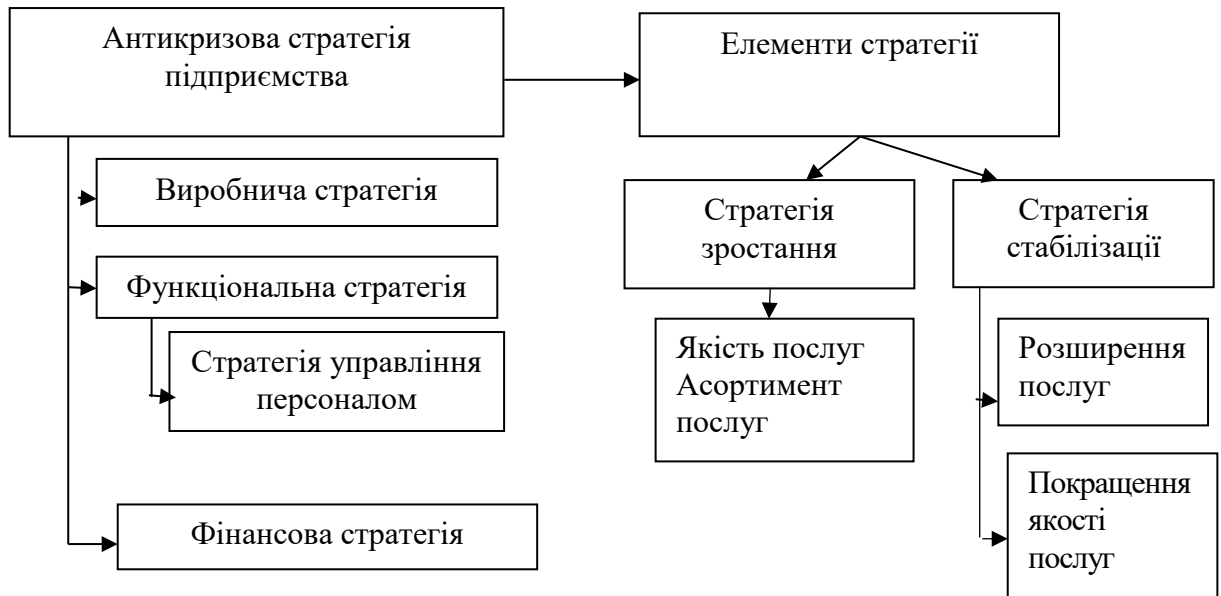

Рис. 3.3. Складові стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Джерело: розроблено автором

Побудуємо обґрунтовану послідовність дій щодо реалізації концепції та розробки системи формуванням стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» що схематизовано на рисунку 3.4.

Розкриємо концептуальний підхід до побудови стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Для досягнення кращого результату стратегічного управління запропонований порядок містить всеохоплюючий аналіз діяльності підприємства та прогноз можливих варіантів розвитку ситуації. Такий аналіз включає оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

При оцінці зовнішнього середовища доцільно зосередитися на діагностиці ринку логістичних послуг, проаналізувавши рівень їх попиту та

пропозиції, асортимент послуг, динаміку руху споживачів певних послуг, рівень розвитку ринку логістичних послуг в Україні та світі, визначити тенденції, що панують на ринку.

Аналіз технічного та технологічного стану діяльності підприємства має проводити технологічний відділ та вносити власні пропозиції при формуванні стратегії.

Рис. 3. 4. Порядок формування стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Джерело: розроблено автором

Оцінивши ситуацію на ринку логістичних послуг, доцільно проаналізувати рівень конкуренції в даній сфері, а саме, визначити основних конкурентів даного підприємства, дослідити переваги та слабкі сторони їх діяльності, методи їх конкурентної боротьби та можливості їх подальшого розвитку щодо зміцнення або послаблення позицій на ринку. Цю процедуру

має здійснювати відділ маркетингу та на основі проведеного аналізу готувати пропозиції, які будуть враховані при розробці а стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб»

Оцінивши зовнішнє середовище діяльності підприємства, можна переходити до діагностики його внутрішнього середовища. Варто сформулювати кінцеву мету діяльності підприємства. Нею може бути прибуток, задоволення потреб споживачів, завоювання ринку, надання різноманітних послуг або, навпаки, надання невеликої кількості унікальних послуг для певного кола споживачів, висока якість послуг.

Наступним етапом механізму формування стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є здійснення аналізу наявних у підприємства ресурсів, особливу увагу слід звернути на оцінку фінансових ресурсів, оскільки в першу чергу від їх обсягів буде залежати подальший його розвиток, впровадження сучасних технологічних рішень, залучення кваліфікованих працівників, придбання високоякісного обладнання. У разі недостатньої їх кількості необхідно розглянути можливі джерела залучення додаткових коштів з тим, щоб забезпечити ефективну діяльність та не отримати додаткових проблем. Відтак джерелами можуть бути інвестиції або докапіталізація підприємства. Цю роботу мають проводити фінансово-аналітичний та плановий відділи.

З метою всебічної оцінки діяльності підприємства, виявлення його слабких і сильних сторін, можливостей та загроз, оцінки видів та рівня притаманних йому ризиків доцільно зробити SWOT-аналіз його діяльності. Саме цей метод формування стратегії дає можливість побачити реальну ситуацію щодо функціонування підприємства та розробити у разі потреби необхідні заходи щодо її покращення. Таке завдання має бути покладено на відділ аналітики.

За результати SWOT-аналізу можна розробити варіанти стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» з врахуванням всіх чинників впливу на його функціонування, що мають місце в зовнішньому та

внутрішньому середовищі. Маючи певний спектр можливих напрямів діяльності, доцільно здійснити оцінку кожного з них і вибрати найбільш ефективні. Таку оцінку можна зробити за допомогою статистичних методів, таких як кореляційний аналіз, факторний аналіз та динамічний аналіз, або за допомогою методів математичного моделювання, які дають можливість дослідити розвиток подій та обрати відповідний варіант. Цю роботу має виконувати вже безпосередньо керівництво підприємства.

Обравши найбільш ефективну з стратегій економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб», слід впровадити її у життя та оцінити наслідки реалізації. Для цього можна використати наступні показники: дохід, прибуток, рівень рентабельності. При чому ці показники можуть бути визначені як для конкретного напрямку чи виду діяльності, так і для підприємства загалом. Результати такого дослідження засвідчать, наскільки ефективною є діяльність підприємства і наскільки дієвою є обрана стратегія.

У разі проведення всіх перерахованих операцій та отримання позитивних результатів, можна говорити про сформовану ефективну стратегію економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб», яка сприяє як фінансовій діяльності підприємства, забезпечуючи його потреби у необхідних обсягах фінансових ресурсів за допомогою доступних джерел їх наповнення, так і його функціонування та розвитку загалом, досягаючи бажаних фінансових результатів.

Висновки до розділу 3

З метою підвищення ефективності економічної безпеки підприємства для ТОВ «Торговий дім «Київхліб» пропонується система управління фінансами, яка включає ряд послідовних етапів та охоплює: чітке формулювання проблеми, формування системи рішень, аналіз їх ефективності та ризиковості, прийняття рішення, його реалізацію та оцінку результатів. Дещо складна на перший погляд така система управління

фінансовими ресурсами дозволяє при аналізі проблеми враховувати всі деталі; оцінювати переваги та недоліки прийнятого управлінського рішення; прогнозувати та планувати його результати. При цьому кожний крок знаходиться під контролем, а для непередбачених випадків існують альтернативні рішення.

Використання запропонованих шляхів удосконалення фінансових ресурсів в ТОВ «Торговий дім «Київхліб» дозволить не лише підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, а й відновити фінансову стійкість, покращити основні показники діяльності сервісного центру та зробити його більш конкурентоспроможним на ринку.

Ефективне управління фінансовими ресурсами забезпечує ефективніше вирішення економічних і соціальних завдань підприємства. Удосконалена система управління фінансовими ресурсами не лише дозволяє продуктивніше використовувати фінансові ресурси підприємства, вона є головною умовою підвищення прибутковості виробничо-господарської діяльності.

Формування стратегії економічної безпеки має базуватися на співставленні рівнів стратегічної безпеки з його потенціалом економічної безпеки, що в свою чергу вимагає сформулювати підходи до оцінювання згаданих складових.

Відповідно до цього побудовано систему складових стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

Основними її елементами є стратегія зростання, яка включає постійне вдосконалення якості послуг та розширення їх асортименту.

Стратегія економічної безпеки підприємства містить три основні стратегії підприємства: виробничу, яка передбачає постійне вдосконалення процесу надання послуг за рахунок удосконалення технічної і технологічної бази; функціональної стратегії, яка базується на раціональній побудові організаційної структури управління та включає стратегію управління персоналом; фінансовій стратегії, яка забезпечує фінансування розвитку підприємства. У свою чергу, основними елементами стратегії економічної

безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є стратегія зростання та стратегія стабілізації.

Для досягнення кращого результату стратегічного управління запропонований порядок містить всеохоплюючий аналіз діяльності підприємства та прогноз можливих варіантів розвитку ситуації.

ВИСНОВКИ

В роботі здійснено теоретичне обґрунтування та запропоновано вирішення науково-практичного завдання щодо розробки теоретичних і прикладних положень з управління економічною безпекою підприємств хлібопродуктів. Основні висновки та результати, отримані в ході дослідження, зводяться до такого:

1. З використанням процесного підходу та зважаючи на функціональний характер стратегії економічної безпеки до складу етапів її формування та реалізації доречно віднести: формування стратегічних цілей у сфері економічної безпеки; визначення чинників загроз економічній безпеці; визначення рівня стратегічної економічної безпеки підприємства; визначення потенціалу економічної безпеки підприємства; формування стратегії економічної безпеки підприємства; обґрунтування напрямків розвитку підприємства з використанням сценаріїв; виконання стратегії; діагностування та регулювання. Логіку даного процесу доречно представити у вигляді концептуальної схеми, яка відбиває його направленість на здатність підприємства захищатися від загроз через визначення потенціалу стратегічної економічної безпеки та процедуру обґрунтування напрямків розвитку підприємства з використанням сценаріїв, що розробляють на підставі змін найбільш впливових чинників загроз.

2. За визначеними однорідними характеристиками методів оцінювання економічної безпеки їх доцільно згрупувати в три групи: фінансові; комплексні і методи, що враховують вплив загроз. Головним їх недоліком є те, що вони не враховують здатності підприємства протидіяти негативному впливу загроз.

Методичною основою формування системи стратегічних загроз економічній безпеці підприємства має бути стратегічний аналіз галузі, аналіз інтенсивності конкуренції в ній та рушійних сил конкуренції. Проведений аналіз за вказаними напрямками дозволив ідентифікувати фактори, що

впливають на розвиток галузі та визначити специфічні небезпечні фактори, що існують в ній.

3. До складових потенціалу економічної безпеки слід віднести: фінансову, маркетингову; операційну; технологічну; інформаційну; кадрову та менеджменту економічної безпеки. Його оцінювання не можна обмежити лише кількісними індикаторами. Залучення якісних індикаторів уможлиблює найбільш повно відбивати можливості протистояти загрозам економічній безпеці. Їх доцільно оцінювати з використанням шкали Харингтону за розробленими характеристиками терм лінгвістичних оцінок, що дозволяє формалізувати думки експертів.

Оцінювання потенціалу економічної безпеки підприємств хлібопродуктів доречно проводити у такій послідовності: ідентифікація станів складових потенціалу; трансформація оцінок; оцінювання складових потенціалу; інтегральне оцінювання рівня потенціалу економічної безпеки та інтерпретація стану потенціалу.

4. За результатами проведеного аналізу за напрямками: розмір ринку та темпи його зростання; чисельність підприємств в галузі; завантаженість потужностей; характеристика продукції; прибутковість галузі та її привабливість, – встановлено, що існує низка тенденцій на світовому ринку зерна, які сприяють збільшенню його виробництва і як наслідок – збільшенню ринку послуг хлібоприймальних підприємств. Встановлено, що чисельність підприємств в галузі збільшується. На ринку присутні як державні так і приватні підприємства. Із зростанням кількості елеваторів збільшилася і їх потужність. Доведено, що галузь є прибутковою і на сьогодні динамічно розвивається.

5. Стійкий фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище

підприємства. Слід підкреслити, що всі показники фінансового стану підприємства перебувають у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

6. Одними з ключових ознак фінансової стану підприємства є його ліквідність та платоспроможність. Показники платоспроможності мають дещо інше аналітичне навантаження, ніж показники ліквідності: якщо ліквідність характеризує підприємство з точки зору можливості розрахуватися за своїми зобов'язаннями за певний час за допомогою перетворення своїх активів на гроші, то під платоспроможністю розуміють здатність підприємства розрахуватися з кредиторами негайно, в день настання строку платежів, тобто йдеться про постійну наявність у нього в необхідних розмірах платіжних засобів або активів, які можуть негайно бути перетвореними у платіжні засоби.

7. Що стосується коефіцієнта абсолютної (миттєвої) ліквідності, то очевидною є дуже мала частка грошових коштів в загальній сумі оборотних активів підприємства. Поступове збільшення коефіцієнта поточної ліквідності, який знаходиться в межах нормативного значення є позитивним явищем. В той же час необхідна кількість грошових коштів на рахунках також сприяє вдалій господарській діяльності підприємства. Однак, підприємство почало залучати довгострокові позикові кошти тільки з 2020 року, а постійне збільшення короткострокових робить майже неможливим своєчасне їх погашення, навіть при певному збільшенні ліквідних активів.

Таким чином можна стверджувати, що в 2018 – 2020 роках ТОВ «Торговий дім «Київхліб» мало низьку ліквідність та платоспроможність, а як наслідок і низьку економічну безпеку.

8. Оцінка показників прибутковості (рентабельності) діяльності товариства дає можливість оцінити ефективність економічної безпеки підприємства. Діяльність ТОВ «Торговий дім «Київхліб» хоч і була прибутковою на протязі трьох останніх років, але рентабельність підприємства є дуже низькою, що свідчить про низьку ефективність економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб».

9. Відповідно до проведеної оцінки ефективності економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» можна зробити загальний висновок, що вона знаходиться на дуже низькому рівні і потребує вжиття негайних заходів щодо її підвищення. Такими заходами можуть бути механізми підвищення прибутковості підприємства та формування власного капіталу, що сприятиме підвищенню ефективності економічної безпеки підприємства. Це може бути здійснено як за рахунок цінової політики, так і за рахунок зниження витрат

10. Формування стратегії економічної безпеки має базуватися на співставленні рівнів стратегічної безпеки з його потенціалом економічної безпеки. Зважаючи на можливе поєднання станів погроз та потенціалу економічної безпеки доцільно виокремити такі стратегії економічної безпеки: активна; зміцнення; відновлення та виживання. Вибір стратегії економічної безпеки підприємства має бути здійснено з використанням матриці «потенціал – економічна безпека».

11. Побудовано систему складових стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб». Основними її елементами є стратегія зростання, яка включає постійне вдосконалення якості послуг та розширення їх асортименту.

12. Стратегія економічної безпеки підприємства містить три основні стратегії підприємства: виробничу, яка передбачає постійне вдосконалення процесу надання послуг за рахунок удосконалення технічної і технологічної бази; функціональної стратегії, яка базується на раціональній побудові організаційної структури управління та включає стратегію управління персоналом; фінансовій стратегії, яка забезпечує фінансування розвитку підприємства. У свою чергу, основними елементами стратегії економічної безпеки ТОВ «Торговий дім «Київхліб» є стратегія зростання та стратегія стабілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств: монографія / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. К.: Видавництво Європейського університету, 2004. 170 с.
2. Ареф'єв С.О. Определение категории экономической безопасности предприятия / С.О. Ареф'єв // Бизнес Информ. 2009. №3. С. 82-85.
3. Белов В. Правовая охрана конфиденциальности коммерческой тайны / В. Белов, А. Поланский // Право и экономика, 2013. № 13-14. С. 12-21.
4. Варналій З.С. Економічна безпека : [навч. посіб.] / З.С. Варналій. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
5. Вірченко В.В. Інтелектуальна безпека підприємства та шляхи її забезпечення / В.В. Вірченко // Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2013. № 11 (200). С. 51-54.
6. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики. / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. Харківський національний економічний університет. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. - 183 с.
7. Вороб'єв В.М. Проблемы экономической безопасности в странах рыночной трансформации / В.М. Вороб'єв // Вісник Харківського державного університету. Економічна серія. 2009. № 34-36. С. 162-166.
8. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б.В. Губський. — К: ЦУЛ., 2011. — 122 с.
9. Дацків Р.М. Економічна безпека держави в умовах глобальної конкуренції / Р.М. Дацків. – Львів : Центр Європи, 2006. – 159 с
10. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. 2008. №4. С. 88-97.
11. Доленко Л.Х. Теория стратегии предприятия: (Монография) / Л.Х. Доленко. Одесса: Астропринт, 2008. 160 с.

12. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. К.: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
13. Доценко І.О. Вплив внутрішніх та зовнішніх факторів загроз на рівень економічної безпеки підприємства / І.О. Доценко // Вісник ЖДТУ. № 4 (54). 2010. С. 227-230.
14. Дьяченко О.А. Інноваційна складова економічної безпеки підприємства. / О.А. Дьяченко // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2015. № 12. С. 175- 178.
15. Економіка підприємства: підручник / за заг. Ред. С.Ф. Покропивного. К.: КНЕУ, 2003. 608 с.
16. Єфімова Г.В. Визначення категорій «економічна безпека підприємства» і «безпечний розвиток підприємства» / Г.В. Єфімова, С.М. Марущак // Бізнес Інформ. 2013. №11. С. 8-13.
17. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія./ З.Б. Живко. Львів.: Ліга-Прес, 2012. 240-256 с
18. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. 2009. № 15-16. С. 35-37.
19. Зеркалов Д.В. Экономическая безопасность: Монография / Д.В. Зеркалов. К.: Основа, 2011. 586 с.
20. Зерновий та хлібопродуктовий товарообіг в Україні: Енциклопедичний довідник. К.: АртЕк, 2000. 540 с.
21. Іванова М., Ткаченко А., Загорудько В. Визначення рівня економічної безпеки, враховуючи конкурентоспроможність підприємства. / М. Іванова, А. Ткаченко, В. Загорудько. // Підприємництво та інновації, 2019, (10), С. 52-56.
22. Иващенко Г.В. О понятии «безопасность» / Г.В. Иващенко // Теоретический журнал Credo new. 2010. № 6 [Електронний ресурс]. Режим

доступа: <http://credonew.ru>

23. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. 2003. № 3(21). С. 12-19.

24. Ильяшенко С.Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С.Н. Ильяшенко // Наукові праці Донецького державного технічного університету. 2012. № 47. С. 18-22.

25. Иванюта Т.М. Економічна безпека підприємства / Т.М. Иванюта, А.О. Заїнчковський. К.: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.

26. Иващенко Г.А. Ідентифікація дефініції «економічна безпека підприємства» / Г.А. Иващенко, О.Ф. Ярошенко // Бізнес Інформ. 2011. № 9. С. 129-131.

27. Кавун С В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія. / С.В. Кавун. Харків: ХНЕУ, 2009. - 303 с.

28. Клебанова Т.С. Модели оценки, анализа и прогнозирования экономической безопасности предприятия / Т.С. Клебанова, Е.А. Сергиенко // Бизнес Информ. 2006. № 8. С. 65-72.

29. Клімова В.П. Економічна безпека: сутність та основні напрями забезпечення / В.П. Клімова // Право та інновації 2017. № 3 (19). С. 23-29

30. Коваленко М.А. Економічна безпека корпоративного підприємства / М.А. Коваленко, І.І. Нагорна, Н.В. Радванська; за заг. ред. М.А. Коваленка. Херсон: Олді-плюс, 2009. 404 с.

31. Кожененьовські Л. Управління безпекою / Л. Кожененьовські // Актуальні проблеми економіки. 2004. №1. С.147-154

32. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов // Теорія та практика управління у трансформаційний період: зб. наук. пр. Донецьк: ІЕП НАН України, 2011. Т. 3. С. 3-7.

33. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М.

Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

34. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – К. : ЦУЛ, 2013. – 456 с.

35. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т.Б. Кузенко. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.

36. Кургузенкова Л.А. Економічна безпека підприємства: сутність та чинники формування її відповідного рівня /Л.А. Кургузенкова // Економіка і суспільствою 2015. № 1. С. 31-34

37. Кюне О.О. Методичні підходи до формування стратегії економічної безпеки підприємства / І.О. Кузнецова, О.О. Кюне // Методологія та практика стратегічного управління розвитком сучасних організацій: монографія / За загальною редакцією І. О. Кузнецової. Харків: ТОВ ПромАрт, 2016. С. 32-49.

38. Левків Г.Я. Психологічні чинники економічної безпеки підприємств АПК / Г.Я. Левків, Б.Б. Батюк // Вісник Хмельницького національного університету: Зб. наук. пр. Хмельницький, 2011. Т.3, № 5. С. 97-99.

39. Ліпич Л.Г. Теоретико-методичні засади формування стратегії економічної безпеки підприємства / Л.Г. Ліпич, О.В. Скорук// Сучасні перспективи розвитку систем економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання: (Колективна монографія). Черкаси: ТОВ «МАКЛАУТ», 2012. С. 200-221.

40. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. 2005. №2. С. 52-56.

41. Лугова В.М. Соціальна безпека як ключова підсистема безпеки підприємства. / В.М. Лугова // Бізнес-Інформ. Економіка. 2011. № 10. С. 69–72

42. Лук'янова В.В. Діагностика економічної безпеки підприємства: монографія / В.В. Лук'янова, Ю.В. Шутяк. Хмельницький: ХНУ, 2014. 165 с.

43. Лысюк В.М. О проблемах ценовой конкуренции и ее оценки / В.М. Лысюк // Экономические инновации: Сборник научных работ. Выпуск 17. Одеса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2003. С. 205-210.
44. Мазур І.І. Детінізація економічної як пріоритет еко+ номічної безпеки України / І. І. Мазур // Стратегічні пріоритети. 2008. № 3(8). — С. 76—83.
45. Макарчук О.В. Стратегія економічної безпеки підприємства: обґрунтування та окремі методологічні засади формування / О.В. Макарчук // Наукові записки (Українська академія друкарства). 2013. № 3 (44). С. 63-67.
46. Манцуров І.Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств / І.Г. Манцуров. О.В. Нусінова // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. 2011. № 9. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
47. Моделирование экономической безопасности: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін. Х.: ВД «Інжек», 2006. 240 с.
48. Орлик О.В. Економічна безпека підприємства: властивості, стратегія та методи забезпечення // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки (Монографія). 2014. Дніпропетровськ: Науковий журнал «Економіка і фінанси». С. 176-183.
49. Офіційний сайт інформаційного агентства «УкрАгроКонсалт»: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukragroconsult>.
50. Офіційний сайт Української зернової асоціації: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://uga-port.org.ua>
51. Паліга Н. Б., Світлична Ю.В. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. / Н.Б. Паліга, Ю.В. Світлична // Економіка промисловості. 2011. № 1. С.197-202.
52. Програма Міністерства аграрної політики «Зерно України». Режим доступу: <http://mir.zavantag.com>

53. Рынок продуктов переработки зерна Украины // Хранение и переработка зерна. № 1, 2012. № 12, 2015.
54. Стеценко С.П. Економічна безпека: сутність і структура. / С.П. Стеценко // Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 104-106
55. Тамбовцев В.Л. Объекты экономической безопасности / В.Л. Тамбовцев // Вопросы экономики. 2004. №12. С. 45-54.
56. Третяк В.В., Гордієнко Т.М. Економічна безпека: сутність та умови формування. / В.В. Третяк, Т.М. Гордвенко // Економіка та держава. 2010. № 1. С. 6-8
57. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія. / С.М. Шкарлет. К: Книжкове вид-во НАУ, 2007. - 436 с.
58. Шмалій Л.В. Економічна безпека підприємства: сучасні проблеми забезпечення. / Л.В. Шмалій. // Економіка. Менеджмент. Бізнес. 2019. № 1. С. 123-129
59. Dalkey N. An elementary cross-impact model / Norman Dalkey // Technological Forecasting and Social Change. 2002. 3(3). P. 341-351.
60. Enzer S. Cross-impact techniques in technology assessment / Selwyn Enzer // Futures. Torino, Italy: Elsevier. 2005. 4(1). P. 30-51.
61. Нах А.С. Strategic Management: an Integrative Perspective / А.С. Нах, N.S. Mailuf. Prentice Hall, 1984. P. 327.
62. Kenneth Ch. A New Look at the Cross-Impact Matrix and its Application in Futures Studies / Ch. Kenneth. Journal of Futures Studies. May 2008, 12(4). P. 45-52.
63. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, 1995. P. 1062. URL: [http:// www.rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/4_100344.doc.htm](http://www.rusnauka.com/4_SND_2012/Economics/4_100344.doc.htm)
64. Lambert D. La defense de l'economie: la conjugation des efforts de l'Etat, de l'entreprise et d'individus // Strategique. 1990. № 2. P. 83-98.

ДОДАТКИ

Додаток А
Баланс(Звіт про фінансовий стан)
На 31 грудня 2019 р.

А К Т И В	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	5 855	4 199
первісна вартість	1001	5 868	5 871
накопичена амортизація	1002	13	1 672
Незавершені капітальні інвестиції	1005	40	321
Основні засоби	1010	6 579	6 221
первісна вартість	1011	9 380	11 467
знос	1012	2 801	5 246
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
Знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	1 787	1 243
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	14 261	11 984
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	47 338	55 616
Виробничі запаси	1101	5 828	15 833
Незавершене виробництво	1102	-	-
Готова продукція	1103	-	-
Товари	1104	41 510	39 783
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестраховування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	201 675	293 465
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	32 473	24 668
з бюджетом	1135	8 563	5 632
у тому числі з податку на прибуток	1136	607	607
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	-	18 417
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	9 941	102 339
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	2 807	9 863
Готівка	1166	580	1 758
Рахунки в банках	1167	1 764	7 816
Витрати майбутніх періодів	1170	21	42
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-

резервах незароблених премій	1183	-	-
інших страхових резервах	1184	-	-
інші оборотні активи	1190	4 457	5 896
Усього за розділом II	1195	307 275	515 938
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	321 536	527 922

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	100	100
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-
Емісійний дохід	1411	-	-
Накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(8 209)	(6 056)
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	(8 109)	(5 956)
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	-
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	-	-

III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	295 196	492 164
розрахунками з бюджетом	1620	1 411	1 910
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-
розрахунками зі страхування	1625	1 567	2 094
розрахунками з оплати праці	1630	5 842	8 167
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	2 495	3 400
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	4 504	7 905
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	18 630	18 238
Усього за розділом III	1695	329 645	533 878
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість акцій недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	321 536	527 922

Керівник

Кравченко Наталія Вікторівна

Головний бухгалтер

Ігнатенко Олена Юрївна

Визначається порівняльним центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2019 р.

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2 619 582	2 017 108
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-
премії підписані, валова сума	2011	-	-
премії, передані у перестраховання	2012	-	-
зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-
зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(1 972 730)	(1 493 458)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	646 852	523 650
збиток	2095	(-)	(-)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-
зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-
зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-
Інші операційні доходи	2120	29 752	8 625
у тому числі:	2121	-	-
дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-
дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування	2123	-	-
Адміністративні витрати	2130	(26 246)	(14 734)
Витрати на збут	2150	(628 726)	(479 393)
Інші операційні витрати	2180	(18 320)	(25 757)
у тому числі:	2181	-	-
витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю			
витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	3 312	12 391
збиток	2195	(-)	(-)
Доход від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	254	20
Інші доходи	2240	20	6
у тому числі:	2241	-	-
дохід від благодійної допомоги			
Фінансові витрати	2250	(884)	(622)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(5)	(-)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	2 697	11 795
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(544)	1 787
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	2 153	13 582
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	2 153	13 582

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	12 968	8 693
Витрати на оплату праці	2505	144 441	96 794
Відрахування на соціальні заходи	2510	29 000	19 369
Амортизація	2515	4 455	1 273
Інші операційні витрати	2520	474 731	388 037
Разом	2550	665 595	514 166

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Кравченко Наталія Вікторівна

Головний бухгалтер

Ігнатенко Олена Юрївна

Додаток В
Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2020 р.

А К Т И В	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	4 199	2 545
первісна вартість	1001	5 871	5 871
накопичена амортизація	1002	1 672	3 326
Незавершені капітальні інвестиції	1005	321	352
Основні засоби	1010	6 221	8 033
первісна вартість	1011	11 467	16 633
знос	1012	5 246	8 600
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	-	-
Знос інвестиційної нерухомості	1017	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Первісна вартість довгострокових біологічних активів	1021	-	-
Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів	1022	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	1 243	1 067
Гудвіл	1050	-	-
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	-	-
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	11 984	11 997
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	55 616	90 853
Виробничі запаси	1101	15 833	27 794
Незавершене виробництво	1102	-	-
Готова продукція	1103	-	-
Товари	1104	39 783	63 059
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Депозити перестраховування	1115	-	-
Векселі одержані	1120	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	293 465	473 220
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	24 668	66 698
з бюджетом	1135	5 632	16 213
у тому числі з податку на прибуток	1136	607	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів	1140	18 417	6 941
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	102 339	33 004
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	9 863	6 631
Готівка	1166	1 758	-
Рахунки в банках	1167	7 816	5 592
Витрати майбутніх періодів	1170	42	4
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	-	-
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	-	-
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	-	-
резервах незароблених премій	1183	-	-

інших страхових резервах	1184	-	-
Інші оборотні активи	1190	5 896	11 913
Усього за розділом II	1195	515 938	705 477
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-
Баланс	1300	527 922	717 474

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
I	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	100	100
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	-	-
Капітал у дооцінках	1405	-	-
Додатковий капітал	1410	-	-
Емісійний дохід	1411	-	-
Накопичені курсові різниці	1412	-	-
Резервний капітал	1415	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	(6 056)	505
Неоплачений капітал	1425	(-)	(-)
Вилучений капітал	1430	(-)	(-)
Інші резерви	1435	-	-
Усього за розділом I	1495	(5 956)	605
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	-	-
Пенсійні зобов'язання	1505	-	-
Довгострокові кредити банків	1510	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	1515	-	44 700
Довгострокові забезпечення	1520	-	-
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	-	-
Цільове фінансування	1525	-	-
Благодійна допомога	1526	-	-
Страхові резерви	1530	-	-
у тому числі:	1531	-	-
резерв довгострокових зобов'язань			
резерв збитків або резерв належних виплат	1532	-	-
резерв незароблених премій	1533	-	-
інші страхові резерви	1534	-	-
Інвестиційні контракти	1535	-	-
Призовий фонд	1540	-	-
Резерв на виплату джек-поту	1545	-	-
Усього за розділом II	1595	-	44 700
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	-	-
Векселі видані	1605	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610	-	-
товари, роботи, послуги	1615	492 164	607 904
розрахунками з бюджетом	1620	1 910	2 797
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	352
розрахунками зі страхування	1625	2 094	2 700
розрахунками з оплати праці	1630	8 167	10 515
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	3 400	8 434
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	-	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	-	-
Поточні забезпечення	1660	7 905	10 894
Доходи майбутніх періодів	1665	-	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	-	-
Інші поточні зобов'язання	1690	18 238	28 925
Усього за розділом III	1695	533 878	672 169
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-
V. Чиста вартість акцій недержавного пенсійного фонду	1800	-	-
Баланс	1900	527 922	717 474

Керівник

Кравченко Наталія Вікторівна

Головний бухгалтер

Ігнатенко Олена Юрївна

¹ Визначається в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики.

Додаток Г
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
за 2020 р.

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	3 547 554	2 619 582
<i>Чисті зароблені страхові премії</i>	<i>2010</i>	-	-
<i>премії підписані, валова сума</i>	<i>2011</i>	-	-
<i>премії, передані у перестраховання</i>	<i>2012</i>	-	-
<i>зміна резерву незароблених премій, валова сума</i>	<i>2013</i>	-	-
<i>зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій</i>	<i>2014</i>	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2 674 849)	(1 972 730)
<i>Чисті понесені збитки за страховими виплатами</i>	<i>2070</i>	-	-
Валовий:			
прибуток	2090	872 705	646 852
збиток	2095	(-)	(-)
<i>Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань</i>	<i>2105</i>	-	-
<i>Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів</i>	<i>2110</i>	-	-
<i>зміна інших страхових резервів, валова сума</i>	<i>2111</i>	-	-
<i>зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах</i>	<i>2112</i>	-	-
Інші операційні доходи	2120	14 684	29 752
<i>у тому числі:</i>	<i>2121</i>	-	-
<i>дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю</i>			
<i>дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції</i>	<i>2122</i>	-	-
<i>дохід від використання коштів, вивільнених від оподаткування</i>	<i>2123</i>	-	-
Адміністративні витрати	2130	(33 866)	(26 246)
Витрати на збут	2150	(804 897)	(628 726)
Інші операційні витрати	2180	(34 740)	(18 320)
<i>у тому числі:</i>	<i>2181</i>	-	-
<i>витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю</i>			
<i>витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції</i>	<i>2182</i>	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	13 886	3 312
збиток	2195	(-)	(-)
Доход від участі в капіталі	2200	-	-
Інші фінансові доходи	2220	48	254
Інші доходи	2240	-	20
<i>у тому числі:</i>	<i>2241</i>	-	-
<i>дохід від благодійної допомоги</i>			
Фінансові витрати	2250	(5 992)	(884)
Втрати від участі в капіталі	2255	(-)	(-)
Інші витрати	2270	(2)	(5)
<i>Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті</i>	<i>2275</i>	-	-

Продовження додатка 2

Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290	7 940	2 697
збиток	2295	(-)	(-)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(1 441)	(544)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	6 499	2 153
збиток	2355	(-)	(-)

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	-	-
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-	-
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-	-
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	6 499	2 153

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	23 485	12 968
Витрати на оплату праці	2505	195 831	144 441
Відрахування на соціальні заходи	2510	39 836	29 000
Амортизація	2515	5 671	4 455
Інші операційні витрати	2520	614 895	474 731
Разом	2550	879 718	665 595

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	-	-
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	-	-
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-

Керівник

Головний бухгалтер

[Handwritten signature]

Кравченко Наталія Вікторівна

Ігнатенко Олена Юрївна